

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

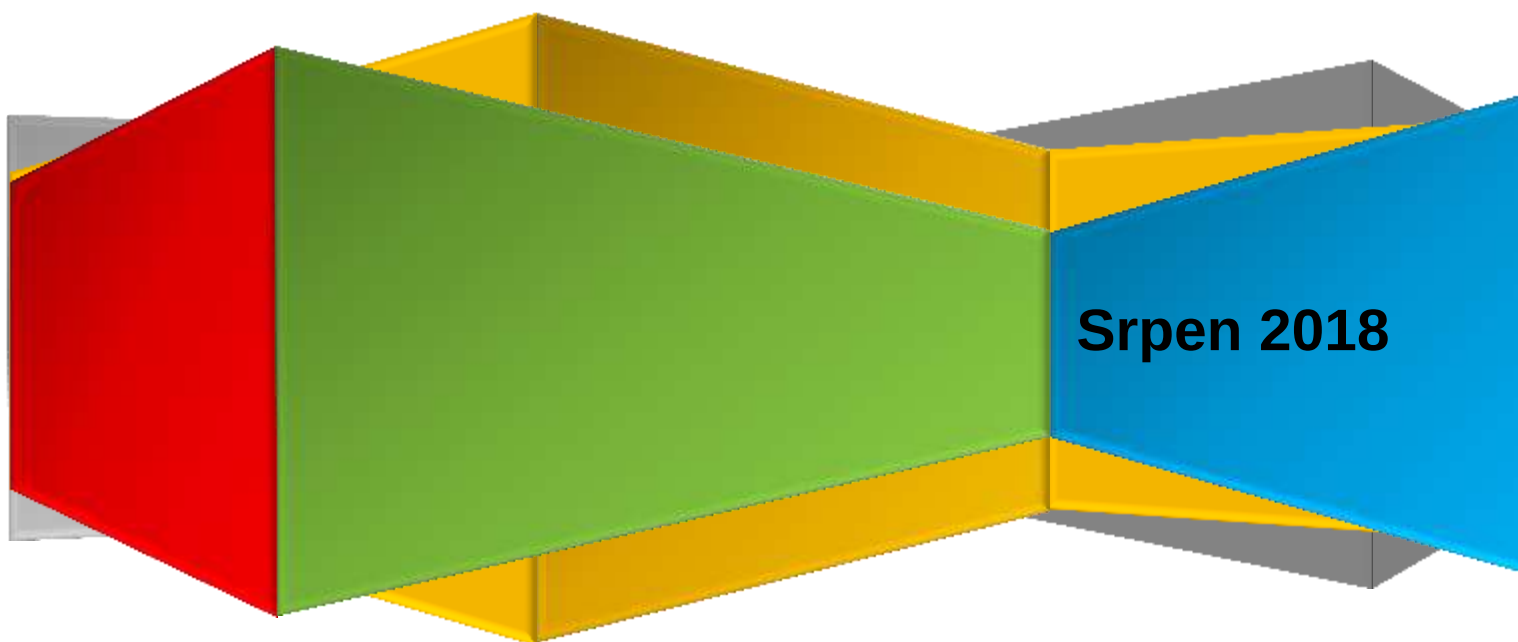
Agentura
pro sociální začleňování

Realizováno v rámci projektu „Systémové zajištění sociálního začleňování“, registrační číslo projektu
CZ.03.2.63/0.0/0.0/15_030/0000605.

(Ne)dostupnost bydlení a sociální vyloučení

**Tematický výzkum: Podkladová analýza pro
koncipování sociálního bydlení v Bruntále**

Zpracoval: Martin Stanoev, Ph.D.

Obsah:

Úvod.....	2
Metodologický postup.....	3
Standardy výzkumné práce a práce s informacemi	5
Etický kodex	6
Vazba studie na existující klíčové dokumenty a analýzy	6
Bytový fond v Bruntále.....	8
Základní sociodemografické charakteristiky	8
Bytový fond ve městě.....	10
Bytový fond ve vlastnictví města	12
Správa bytového fondu ve vlastnictví města	14
Dostupnost bydlení v Bruntále	19
Potenciální cílová skupina sociálního bydlení: kvantifikace	20
Dávky v hmotné nouzi.....	21
Další statistiky ÚP	22
Statistiky Odboru sociálních věcí MÚ Bruntál a sociálních služeb	24
Další data k oblasti sociálního vyloučení.....	26
Shrnutí, odhad velikosti potenciální cílové skupiny sociálního bydlení	27
Počet osob v nejzávažnější bytové nouzi	28
Počet osob ve větší míře ohrožených sociálním vyloučením	28
Cílová skupina nízkopříjmových osob.....	29
Lokální kontext (sociálního) bydlení: perspektiva místních aktérů	30
Hledisko zástupců pomáhajících profesí	30
Perspektiva cílové skupiny.....	33
Perspektiva dalších aktérů.....	34
Obchod s chudobou v Bruntále	36
Závěry, doporučení pro praxi.....	37
Doporučení pro praxi	39
Seznam použité literatury	42
Seznam tabulek a grafů.....	43
Seznam zkratk.....	44
Manažerské shrnutí.....	45
Příloha.....	48

Úvod

Následující zpráva předkládá výsledky výzkumu realizovaného pracovníkem Odboru pro sociální začleňování (Agentury) Úřadu vlády ČR v období od února 2018 do května 2018. **Hlavním cílem výzkumu bylo zmapování problematiky bydlení osob ohrožených sociálním vyloučením a osob v bytové nouzi na území města Bruntál,** a na základě toho vytvoření analytických podkladů pro další koncepční úvahy o sociálním bydlení ve městě a formulování doporučení pro tuto oblast.

Na obecné úrovni se analýza věnuje rozboru nejvýznamnějších demografických ukazatelů (spojených s bydlením), popisu struktury bytového fondu ve městě se zaměřením na bytový fond ve vlastnictví města. Hlavní pozornost studie je však upřena na identifikaci a popis skupin obyvatelstva ohrožených sociálním vyloučením a bytovou nouzí. Zachycuje také zkušenosti poskytovatelů sociálních služeb a sociálního odboru města s pomocí a řešením problémů této cílové skupiny a pohled cílové skupiny samotné.

Výzkumná zpráva obsahuje i doporučení pro praxi. Východiskem pro doporučení je vedle odborných znalostí a znalostí dobrých praxí v dané oblasti také specifická lokálního kontextu.

Předkládaný dokument má posloužit jako materiál pro práci města Bruntál a jeho partnerů z lokálního partnerství při další kvalifikované diskusi a hledání koncepčních řešení problematiky sociálního bydlení. V Bruntále funguje program prostupného bydlení a tato analýza si kládla za cíl zodpovědět otázku, jakým způsobem by bylo vhodné v Bruntále aktivity na poli sociálního bydlení rozšířit. Než se pozornost přesune k popisu metod a zjištění výzkumu, budou přiblíženy a blíže definovány pojmy sociálního vyloučení, sociálního bydlení a bytové nouze, jež jsou pro porozumění tématu analýzy klíčové.

Pod pojmem sociální vyloučení je označen **proces vylučování lidí nebo skupin lidí na okraj společnosti, do chudoby a izolace**. Tento způsob vyloučení se projevuje na různých úrovních, např. sociální, prostorové, ekonomické či symbolické. Sociálně vyloučení se nacházejí v situaci, kdy mají sníženou míru přístupu ke zdrojům běžně dostupným většině obyvatel, zároveň s tím se snižuje jejich schopnost udržovat sociální kontakty s obyvateli mimo situaci sociálního vyloučení a možnosti participace na organizaci sociálního života a účasti v rozhodování.

Základními indikátory sociálního vyloučení jsou materiální chudoba, dlouhodobá nezaměstnanost, závislost na dávkách v hmotné nouzi, nízká kvalita a nejistota v bydlení, ztížený přístup ke kvalitnímu společnému vzdělávání, vysoká míra zadlužení, výskyt rizikového chování a kriminality a vysoká míra migrace. Jednotlivé ukazatele samy o sobě sociální vyloučení nezakládají. Je to teprve jejich kombinace, která zasaženým jedincům či rodinám brání v integraci či plnohodnotném životě a na různých úrovních je vylučuje ze společnosti. Specifickou roli v sociálním vyloučení hraje etnicita. V českém kontextu se pak jedná o etnicitu romskou.

Jednou z klíčových oblastí sociálního vyloučení je oblast bydlení, ať už se jedná o bezdomovectví, ohrožení ztrátou bydlení, nebo o vyšší koncentraci osob s kombinací několika nebo všech výše zmíněných ukazatelů sociálního vyloučení, kdy hovoříme o sociálně vyloučené lokalitě (SVL). Způsobem řešení situace osob bez domova nebo vyloučených z bydlení jsou systémy sociálního bydlení, které ale můžou být zaměřeny i šířeji než jen na tuto cílovou skupinu.

Sociální bydlení můžeme definovat jako nájemní bydlení, kde se díky veřejné podpoře výše nájemného nachází pod tržní úrovní nájemného a cílí na skupiny, jež by si z důvodu svého příjmu, zdravotní nebo sociální situace, nemohly pořídit bydlení na volném trhu. V mnoha zemích ale pojem sociální bydlení označuje výstavbu veřejně podporovaných nájemních bytů (Lux, Kostecký et al., 2011). V České republice pro chápání pojmu sociální bydlení můžeme vyjít z *Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015–2025* (MPSV, 2015), strategického vládního dokumentu. Vodítkem nám může být také návrh zákona o sociálním bydlení z 1. 2. 2017 (MPSV, 2017), který byl schválen vládou, ale nebyl schválen Poslaneckou sněmovnou.

Pro definování sociálního bydlení v České republice je tak, v souladu se zmíněnými dokumenty, klíčový pojem bytové nouze, který vychází z typologie ETHOS, užívané pro definování bezdomovectví a vyloučení z bydlení v evropském kontextu. Typologie ETHOS rozlišuje čtyři kategorie: kategorie bez střechy a bez bytu, což jsou formy bezdomovectví, a dále dvě formy vyloučení z bydlení: nejisté bydlení a nevyhovující bydlení (typologie je uvedena v příloze této výzkumné zprávy, kde jsou podrobně specifikovány jednotlivé kategorie). Pojem bytová nouze užívaný v ČR ale rozšiřuje tuto typologii o příjmové hledisko, kdy bytová nouze zahrnuje také domácnosti vynakládající na bydlení nepřiměřeně vysokou část svých příjmů, více než 40 %, a zbylé příjmy přitom nepřesahují 1,6násobek životního minima. A můžeme rozlišit dvě formy sociálního bydlení: sociální bydlení, jehož součástí je nutně sociální práce, a sociální bydlení cílící na nízkopříjmové skupiny obyvatel, kdy využívání sociálního (nebo dostupného) bytu je možné i bez spolupráce se sociálním pracovníkem.

Metodologický postup

Předkládaná práce, případová studie problematiky bydlení osob ohrožených sociálním vyloučením v Bruntále, kombinuje kvalitativní a kvantitativní výzkumné techniky. A pracuje tedy jak s faktografickými a statistickými daty, tak i s osobními a profesními zkušenostmi, hodnocením a interpretacemi oslovených místních aktérů či participantů.

Cílem výzkumu bylo zmapovat potenciální cílovou skupinu sociálního bydlení z hlediska její možné kvantifikace a potřeb. Dále kromě zmapování bytového fondu v Bruntále zjistit představy místních aktérů o problematice sociálního bydlení a jejich zkušenosti s řešením bydlení sociálně vyloučených a bytové nouze. Cílem výzkumu bylo vedle snahy o kvantifikaci cílové skupiny a popisu bytového fondu zodpovědět tyto výzkumné otázky:

Jaké jsou představy aktérů o sociálním bydlení?

Jaké jsou představy aktérů o cílové skupině sociálního bydlení?

Jaké jsou zkušenosti s poskytováním sociální práce a pomoci lidem v bytové nouzi?

Jaké jsou bariéry pro získání standardního bydlení u sociálně vyloučených?

Jaké jsou další problémy osob v bytové nouzi, které musí řešit, jaký je dopad bytové nouze na životní situaci?

Jaká je spolupráce jednotlivých aktérů?

Jaký je pohled aktérů mimo oblast pomáhajících profesí?

Jaké jsou potřeby cílové skupiny a strategie, které používají lidé v bytové nouzi při řešení své situace?

Jak lidé v bytové nouzi vnímají svoji situaci?

V rámci výzkumu byly použity následující techniky:

„**Deskresearch**“ neboli sekundární analýza dat z odborných studií a textů, úředních a městských dokumentů, veřejně dostupných statistických údajů, statistik Českého statistického úřadu (dále jen ČSÚ). Seznam dokumentů je uveden v níže uvedené tabulce (vedle zmíněných dokumentů se pracovalo s veřejně dostupnými statistikami a odbornými texty s celorepublikovým přesahem).

Sběr kvantitativních dat: byly vytvořeny specifické datové matice institucemi dle zadání pro účely výzkumu. Data poskytl Generální ředitelství Úřadu práce, Městský úřad Bruntál, Hospodářská správa města Bruntál a nestátní neziskové organizace.

Hlubkové polostrukturované rozhovory probíhaly se zástupci cílové skupiny v jejich přirozeném prostředí, byly vybírány domácnosti ohrožené ztrátou bydlení. A dále s tzv. institucionálními aktéry. Tedy se zástupci institucí, organizací či firem, jež se problematikou bydlení či sociálního vyloučení přímo zabývají nebo se jich alespoň nějakým způsobem dotýká. Celkem proběhly rozhovory v délce 30–120 minut s **33 aktéry**.¹ Oslovení aktéři, kteří se zapojili do výzkumu, jsou shrnuti v níže uvedené tabulce.

Řízený skupinový rozhovor v tzv. ohniskové skupině, který se oproti klasickým hlubkovým rozhovorům vyznačuje větší dynamikou, koncentrací zjištění v krátkém časovém úseku a je zaměřený na sdílené zkušenosti participantů. V rámci výzkumu byla realizovaná ohnisková skupina v azylovém domě s **11 účastníky**.

Pozorování a mapování v terénu, v identifikovaných sociálně vyloučených lokalitách či domácnostech, ve spolupráci s nestátními neziskovými organizacemi.

Doplňkové rozhovory realizované elektronickou poštou nebo telefonicky.

Bez ochotné spolupráce participantů sdělit svoji zkušenost či zástupců institucí, kteří poskytli statistické údaje či pomohli s organizací výzkumu, by tato výzkumná zpráva nemohla vzniknout, proto by jim autor výzkumné zprávy rád poděkoval.

Tabulka 1: Seznam použitých dokumentů

Název dokumentu	Vydavatel (autor)	Rok vydání
IV. Komunitní plán sociálních služeb na území města Bruntálu 2015–2017	Město Bruntál	2015
Analýza potřeb sociálních služeb Moravskoslezského kraje	Sociotrendy	2012
Analýza ubytovacích kapacit a migračních trendů v Bruntále	SocioFactor	2012
FundPlan: Strategie využití a čerpání ESIF města Bruntálu	Město Bruntál	2015
Lokální partnerství Bruntál 2010–2013: Evaluační zpráva	Sedmý kontinent	2015
Pravidla, kterými se stanoví zásady hospodaření s bytovým fondem v majetku města Bruntál	Město Bruntál	2017
Pravidla, kterými se stanoví zásady hospodaření s bytovým fondem v majetku města Bruntál pro pronajímání bytových jednotek v domě s pečovatelskou službou	Město Bruntál	2017
Pravidla, kterými se stanoví zásady hospodaření s bytovým fondem v majetku města Bruntál pro pronajímání malometrážních bytových jednotek určených pro důchodce	Město Bruntál	2017

¹ Některé z rozhovorů byly uskutečněny s více aktéry současně, s některými z aktérů byly uskutečněny opakované rozhovory.

Slezská diakonie, výroční zpráva 2017	Slezská diakonie	2018
Sociální práce s osobami bez přístřeší na území města Bruntál, prezentace	Město Bruntál	2017
Sociodemografická studie Bruntálu – výběr	PROCES	2009
Strategický plán lokálního partnerství Bruntál	Město Bruntál/ASZ	2011
Strategický plán sociálního začleňování Bruntál – 2015–2018	Město Bruntál/ASZ	2015
Strategický plán sociálního začleňování města Bruntál pro období 2018–2020	Město Bruntál/ASZ	2018
Strategie rozvoje města Bruntálu na období 2018–2023, s výhledem do roku 2030: draft analytické části	KPMG	2018
Zpráva o stavu romské menšiny v Moravskoslezském kraji za rok 2017, vyplněno za Bruntál	Město Bruntál	2018

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 2: Pracovníci institucí, se kterými proběhl polostrukturovaný rozhovor

Oslovená instituce	Počet participantů
Městský úřad Bruntál	7
Politická reprezentace města Bruntál	1
Hospodářská správa města Bruntál	1
Slezská diakonie, nno	7
Úřad práce – KoP Bruntál	1
Help in, nno	3
EUROTOPIA.CZ, nno	1
Liga Bruntál, nno	2
Open house, nno	1
Agentura pro sociální začleňování	1
Zástupce realitní kanceláře	1
Zástupci cílové skupiny, osoby v bytové nouzi	7

Zdroj: vlastní zpracování

Standardy výzkumné práce a práce s informacemi

Veškeré informace použité v této studii byly získány se souhlasem participantů a s vědomím účelu, k němuž budou využity. **Data jsou zpracovávána anonymně**, nejsou uváděna ani osobní sdělení zmíněná v jednotlivých výpovědích. Rovněž statistická data jsou uváděna v agregované podobě tak, aby byla zachována ochrana osobních údajů dotčených osob.

Účastníci kvalitativního šetření jsou ve zprávě označeni jako participantů či aktéři.

Jednotlivá tvrzení a výzkumné závěry v této zprávě vznikaly převážně komparací kvalitativních dat získaných přímo v terénu se statistickými údaji od institucí. Pokud se k danému tvrzení nepodařilo získat potřebné statistické údaje, ověřování pravdivosti probíhalo metodou tzv. *triangulace*, tedy potvrzením informace minimálně ze tří na sobě nezávislých zdrojů, případně i *triangulací výzkumných technik*. Některé číselné údaje, se kterými se v textu pracuje, představují kvalifikované odhady, proto daný údaj je třeba chápat v určitém rozmezí nebo s předpokládanou odchylkou.

Statistická data byla poptávána od institucí a vyhledávána v dostupných zdrojích na základě operacionalizace výzkumných otázek. Z realizovaných rozhovorů byly v některých případech pořízeny poznámky, v některých případech zvukový záznam, ze kterého byl následně vytvořen protokol. Před interpretací dat z rozhovorů proběhlo jejich kódování.

Etický kodex

Při své práci se výzkumníci ASZ řídí **Etickým kodexem výzkumníků Agentury pro sociální začleňování**, který ukotvuje mimo jiné práci s citlivými daty či nestrannost vůči subjektům v terénu. Ve zprávách o výsledcích výzkumníci v ASZ jasně rozlišují mezi poznatky zjištěnými od participantů, svou interpretací těchto poznatků a jakýmkoliv doporučeními na nich založenými. Použití tohoto kodexu mj. znamená, že v šetření není narušeno soukromí a důstojnost participantů, participanti byli vždy informováni o smyslu výzkumu a v případě nahrávání požádáni o jeho svolení.

Vazba studie na existující klíčové dokumenty a analýzy

Jak bylo řečeno v předchozí kapitole o metodách výzkumu, na počátku výzkumné práce byly prostudovány již existující informační zdroje vztahující se k problematice bydlení a sociálního vyloučení v Bruntále.

Jednalo se s vazbou na problematiku sociálního vyloučení zejména o tyto dokumenty: *Strategický plán sociálního začleňování města Bruntál pro období 2018–2020*, (ASZ, 2017); *Strategický plán sociálního začleňování Bruntál – 2015–2018*, (ASZ, 2015); *Lokální partnerství Bruntál 2010–2013: Evaluační zpráva* (Hurrle, Kubíčková, Kopecká, 2015); *Analýza ubytovacích kapacit a migračních trendů v Bruntále* (SocioFactor, 2012) a *IV. Komunitní plán sociálních služeb na území města Bruntálu 2015–2017* (Město Bruntál, 2015a). S vazbou na problematiku strategického plánování města Bruntál a oblast bydlení jde zejména o *FundPlan: Strategie využití a čerpání ESIF města Bruntálu* (Město Bruntál, 2015b) a *Strategie rozvoje města Bruntálu na období 2018–2023, s výhledem do roku 2030: draft analytické části* (KPMG, 2018). Vedle těchto dokumentů byla prostudována pravidla hospodaření a pronajímání městských bytů, která jsou samostatně zpracována v kapitole popisující bytový fond města, a také další dokumenty, které jsou uvedeny v tabulce předchozí kapitoly.

Okres Bruntál je okresem, který vykazuje dlouhodobě vysokou nezaměstnanost v celorepublikovém srovnání. Ve městě Bruntál existuje vysoká míra dlouhodobé nezaměstnanosti a s ní je spojené riziko sociálního vyloučení. Je městem s nízkou úrovní mezd, s negativním saldem migrace, kdy dochází také k stěhování mladých lidí z města v důsledku nedostatečných pracovních příležitostí (srov. KPMG, 2018). Vzhledem k těmto charakteristikám je pro Bruntál řešení problematiky sociálního začleňování oblastí, kterou z objektivních důvodů nelze pomíjet.

Největší sociálně vyloučená lokalita (dále SVL) v Bruntále, označovaná jako Západní lokalita, se nachází v západní okrajové části města, je vymezena ulicemi Dlouhá, Pěší a částí ulic Rýmařovská a Zeyerova. Další SVL byly identifikovány na ulici Karoliny Světlé a Karla Čapka (bytové domy) a U Potoka (ubytovna). Dle odhadu žije v Západní lokalitě 1630 obyvatel, z toho 400 Romů. Dle kvalifikovaného odhadu romské poradkyně žije v Bruntále přibližně 800 Romů, z nichž je 50 % v situaci sociálního vyloučení. Z údajů je zřejmé, že Bruntál je městem, kde se nachází poměrně rozsáhlá vyloučená lokalita, ve které žije také početná část neromského obyvatelstva. Data upřesňující oblast ohrožení sociálním vyloučením budou dále uvedena. Část bytů v Západní lokalitě je v majetku města, část v rukou soukromých pronajímatelů. Byty soukromých pronajímatelů jsou spojeny s větší migrací (v rámci města i s migrací mezi obcemi) a fluktuací nájemníků. V Západní lokalitě byla zaznamenána lichva a další rizikové jevy (ASZ, 2015; ASZ 2017).

Dochází také k nárůstu osob ohrožených ztrátou bydlení (s vazbou na celkovou zadluženost ve spojení s dluhy na nájemném) a bezdomovectvím, což jsou jevy, které se nemusejí omezovat jen na SVL. Nárůst těchto jevů je zachycen ve statistikách poskytovatelů sociálních služeb. Celkově dochází v oblasti bydlení ve vztahu k sociálnímu vyloučení ke zhoršování situace (ASZ, 2015; ASZ, 2018).

V Bruntále funguje systém prostupného bydlení. Realizuje jej Slezská diakonie, kdy existuje možnost návazného podnájemního bydlení (s možností přechodu z podnájemní do nájemní formy bydlení) pro klienty azylového domu v městských bytech, které má Slezská diakonie v nájmu. Ve IV. *Komunitním plánu sociálních služeb na území města Bruntálu 2015–2017* (Město Bruntál, 2015a) je v cílech uveden funkční systém prostupného bydlení a lepší dostupnost městských bytů občanům. Tento cíl měl být realizován skrze udržení a rozvoj existujícího systému prostupného bydlení (k čemuž dle zjištění výzkumu také došlo). V rámci *Analýzy potřeb sociálních služeb Moravskoslezského kraje* (Sociotrendy, 2012) bylo jedním z doporučení pro ORP Bruntál vytvořit a realizovat program sociálního bydlení pro rodiny s dětmi. Existující program Slezské diakonie je díky dispozicím bytů, jedná se o jednopokojové byty, málo vhodný a využívaný pro rodiny s dětmi. Mezi cíli komunitního plánu je uvedena také podpora krizového bydlení pro rodinu. V pracovní skupině senioři je zmíněno mezi cíli zlepšení ekonomické dostupnosti bytů zvláštního určení pro seniory a osoby se zdravotním postižením.

Aktuální *Strategický plán sociálního začleňování města Bruntál pro období 2018–2020* (ASZ, 2018) počítá s řešením krizové situace v bydlení. To je zaměřeno na zlepšení možnosti krizového ubytování pro osoby řešící ztrátu bydlení včetně vytvoření ubytovacích kapacit pro celé rodiny (v rámci stávajícího systému azylového bydlení dochází k rozdělení rodin). A také na vybudování malometrážních bezbariérových bytů. Vedle řešení krizové situace v bydlení je dále zaměřen na rozvíjení sociální práce jakožto podpory v řešení problémů spojených s bydlením.

Oblast sociálního vyloučení nepomíjí ani strategické a analytické dokumenty města. *FundPlan: Strategie využití a čerpání ESIF města Bruntálu* (Město Bruntál, 2015b) stanovuje ve strategických cílech pro oblast sociálního začleňování a boje s chudobou zvýšení uplatnitelnosti sociálně vyloučených na trhu práce, rozvoj sektoru sociální ekonomiky a zvýšení kvality sociálních a souvisejících služeb. Vedle toho zvýšení dostupnosti zdravotních služeb, přesun psychiatrické péče do komunity a rozvoj inovací a mezinárodní spolupráce.

Oblast sociálního bydlení explicitně zmíněná v obecných strategických dokumentech města není.² *Strategie rozvoje města Bruntálu na období 2018–2023, s výhledem do roku 2030: draft analytické části* (KPMG, 2018) ale doporučuje vytvoření nové koncepce bydlení ve městě, která reflektuje aktuální situaci. Je doporučeno zahrnout do tvorby koncepce sociální odbor a zástupce sociálních služeb. Koncepce by přitom měla reagovat mimo jiné též na migraci sociálně vyloučených. A existence sociálně vyloučených lokalit (a riziko vzniku nových či rozšíření existujících) je vnímána jako jeden z klíčových problémů v oblasti bydlení.³ Z dalších problémů v sociální oblasti je zmíněno velké množství exekucí, vysoká nezaměstnanost sociálně vyloučených či špatná motivace velkého množství sociálně znevýhodněných rodin k vyššímu vzdělání svých dětí.

Ze zmíněného dokumentu je zřejmé, že sociální oblast je vnímána jako jeden z klíčových problémů města. Jednou z obav je také obava z nárůstu migrace spojené s „obchodem

² Pouze strategický plán sociálního začleňování zmiňuje v příležitostech ve SWOT analýze přípravu koncepce sociálního bydlení (formou housing first nebo prostupného bydlení).

³ Tématika koncepce bydlení je ale samozřejmě širší. V dotazníku, jenž byl součástí zmíněného dokumentu, například zařadili obyvatelé mezi projekty s nejvyšší prioritou regeneraci sídlišť.

s chudobou“. Tedy s pronajímáním bytů chudým domácnostem, obvykle závislým na příjmech ze sociálních dávek, za vysoké nájemné, které provází často krátkodobost nájemních vztahů. Ve SWOT analýze v hrozbách uvedené zvýšení podílu sociálně nepřízpůsobivých obyvatel ve městě naznačuje emotivní náboj tohoto tématu v Bruntále.

Bytový fond v Bruntále

V následující kapitole budou popsány základní sociodemografické charakteristiky obyvatel Bruntálu, bytový fond ve městě se zaměřením na bytový fond v majetku města. Budou také popsána pravidla a proces přidělování bytů ve vlastnictví města a v závěru bude zmínka o tématu dostupnosti bydlení.

Základní sociodemografické charakteristiky

V Bruntále bylo v době sčítání lidu, domů a bytů v roce (dále SLDB) 2011 celkem 16 625 obyvatel. Tyto údaje budou ještě níže upřesněny k aktuálnějšímu datu, nicméně z údajů můžeme vyčíst, že v Bruntále bylo 8 741 žen oproti 7 884 mužům. Z hlediska rodinného stavu bylo nejvíce obyvatel svobodných.

Tabulka 3: Obyvatelstvo podle pohlaví a rodinného stavu

		Celkem	muži	ženy
Obyvatelstvo celkem		16 625	7 884	8 741
z toho rodinný stav	svobodní, svobodné	7 381	3 880	3 501
	ženatí, vdané	5 906	2 925	2 981
	rozvedení, rozvedené	2 220	893	1 327
	vdovci, vdovy	1 101	175	926

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2011

Co se týče vzdělanostní struktury, nejvíce obyvatel má střední vzdělání bez maturity. Vysokoškolsky vzdělaných obyvatel bylo v době SLDB 2011 celkem 1 442, tedy přibližně 10,3 % obyvatel. Obyvatel se základním vzděláním bylo naproti tomu 2 862, tedy přibližně 20,4 % obyvatel. V celorepublikovém srovnání je zde více obyvatel se základním vzděláním a méně se vzděláním vysokoškolským oproti průměru.

Tabulka 4: Obyvatelstvo podle nejvyššího ukončeného vzdělání

		Celkem	muži	ženy
Obyvatelstvo ve věku 15 a více let		14 030	6 556	7 474
z toho podle stupně vzdělání	bez vzdělání	118	51	67
	základní včetně neukončeného	2 862	1 055	1 807
	střední vč. vyučení (bez maturity)	4 804	2 744	2 060
	úplné střední (s maturitou)	3 686	1 513	2 173
	nástavbové studium	383	121	262
	vyšší odborné vzdělání	121	46	75
	vysokoškolské	1 412	701	711

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2011

Další tabulka charakterizuje obyvatelstvo Bruntálu dle věkové struktury. Z tabulky vidíme, že ve vyšších věkových kategoriích výrazněji převažují v poměrovém zastoupení ženy. Což může naznačovat vyšší zastoupení vdov. Osamělí senioři (navíc ženy mají často nižší penzi než muži) přitom patří mezi skupiny více ohrožené sociálními riziky.

Tabulka 5: Obyvatelstvo podle věku

		Celkem	muži	ženy
Obyvatelstvo celkem		16 625	7 884	8 741
z toho ve věku	0–14	2 595	1 328	1 267
	15–19	1 080	531	549
	20–29	2 184	1 080	1 104
	30–39	2 758	1 348	1 410
	40–49	2 227	1 057	1 170
	50–59	2 347	1 100	1 247
	60–64	1 197	562	635
	65–69	759	343	416
	70–79	909	338	571
	80 a více let	489	153	336

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2011

Aktualizované statistické údaje k demografickým trendům v Bruntále obsahuje výše zmíněný dokument *Strategie rozvoje města Bruntálu na období 2018–2023, s výhledem do roku 2030: draft analytické části* (KPMG, 2018). Tento dokument je aktuálně zpracováván s tím, že nyní jsou k dispozici výstupy analytické části.⁴ Lze proto odkázat na tento dokument, ze kterého bude uvedeno několik vybraných údajů.

V roce 2017 bylo v Bruntále celkem 16 788 obyvatel. Dochází k mírnému poklesu obyvatel, počínaje rokem 2 000. To je způsobeno negativním saldem migrace, tedy stěhování obyvatel mimo Bruntál. Přirozený přírůstek obyvatel je přitom kladný, narozených obyvatel je tedy více než zemřelých. Dochází také ke zvyšování průměrného věku obyvatel. Vedle pozitivního trendu zvyšování střední délky života hraje roli také odliv mladé generace stěhující se mimo Bruntál. **V roce 2016 bylo celkem 15,6 % obyvatel ve věku 65 a více, ve věku 15 až 64 let přitom bylo 67,1 % a ve věku 14 let a méně 17,1 %.** V posledních letech sice nedocházelo k navyšování poměru obyvatel v seniorském věku, nicméně docházelo ke snižování podílu obyvatel v produktivním věku.

Bytový fond ve městě

Na předchozí statistiky s charakteristikami obyvatelstva navazuje charakteristika hospodařících domácností dle SLDB 2011. **Z celkem 7 305 hospodařících domácností je 2 554 domácností jednotlivců a 756 neúplných rodin se závislými dětmi.** Tyto domácnosti jsou ze statistického hlediska nejvíce ohroženy bytovou nouzí, respektive vysokým zatížením nákladů na bydlení v poměru vůči příjmům (srov. Šimíková, Vyhliďal, 2015).

Tabulka 6: Hospodařící domácnosti dle typu

Hospodařící domácnosti celkem				7 305	
v tom	tvořené jednou rodinou			4 332	
	v tom	úplné	bez závislých dětí	1 832	
			se závislými dětmi	1 285	
		neúplné	bez závislých dětí	459	
			se závislými dětmi	756	
		tvořené 2 a více rodinami			54
		domácnosti jednotlivců			2 554
	vícečlenné nerodinné domácnosti			365	

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2011

⁴ Dokument byl poskytnut Odborem správy majetku, investic a dotací.

Celkem bytů ve městě je 7 346, neobydlených bytů je 432.⁵ Z celkového počtu 6 914 obydlených bytů je 5 772 v bytových domech. V nájemních bytech žije celkem 4 771 osob v 2 139 bytech. Významná je i družstevní forma bydlení. Co se týče cílové skupiny sociálního bydlení, bytovou nouzí jsou pochopitelně ohroženi především lidé v nájemní formě bydlení (vedle lidí, kteří jsou ohroženi ztrátou vlastnictví nemovitosti, kterou obývají, či jsou pro ně náklady této nemovitosti obtížně ufinancovatelné). V bytech bydlí celkem 16 045 osob a 493 osob tak nežije v bytech (může se jednat např. o pobytové zařízení sociálních služeb, budovu nesloužící k bydlení, ubytovnu). **Lidí bez domova je dle SLDB 2011 v Bruntále 76.⁶**

Tabulka 7: Bytový fond ve městě

Byty	Byty celkem	z toho		Počet osob	
		v rodinných domech	v bytových domech	celkem	z toho v rodinných domech
Byty celkem	7 346	1 171	6 062	16 045	2 810
obydlené	6 914	1 039	5 772	16 045	2 810
z toho právní důvod užívání bytu:					
ve vlastním domě	873	846	16	2 490	2 393
v osobním vlastnictví	1 819	-	1 817	4 090	-
nájemní	2 139	50	2 029	4 771	132
družstevní	1 425	-	1 425	3 403	-

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2011

Dále je ještě popsán domovní fond Bruntálu z hlediska počtu bytů, formy vlastnictví, stáří, technické kvality a nosných zdí. Průměrné stáří obydlených domů je 48 let. Převažují domy s 12 a více byty a domy ve vlastnictví fyzické osoby. Přestože větší počet domů má nosné zdi z kamene, cihel nebo tvárnic oproti domům, které mají nosné zdi ze stěnových panelů, většina bytů je v panelových domech.

Tabulka 8: Domovní fond ve městě

Domy	Domy celkem	z toho		Počet osob	
		rodinné domy	bytové domy	celkem	z toho v rodinných domech
Domy celkem	1 420	986	374	16 408	2 919
obydlené domy	1 351	922	372	16 408	2 919
z počtu domů vlastnictví:					
fyzická osoba	928	870	43	3 361	2 782
obec, stát	96	8	78	2 988	19
bytové družstvo	46	-	46	2 358	-
spoluvlastnictví vlastníků bytů	154	28	125	3 961	79

⁵ Z dalších údajů ČSÚ vyplývá, že větší část neobydlených bytů je v domech, které jsou obydleny. Neobydlených domů je 69 s 85 byty. 68 bytů je v provozních budovách s byty, bydlí v nich 208 osob.

⁶ Dané údaje ale nelze považovat za úplný počet lidí bez domova v době sčítání. Číslo sečtených osob bez domova za celou republiku byl ve vztahu k odhadům skutečného stavu asi třetinový.

Domy s počtem bytů:					
1	786	744	-	2 420	2 239
2–3	204	178	15	927	680
4–11	137	x	135	1 786	x
12 a více	223	x	222	11 246	x
z počtu domů období výstavby nebo rekonstrukce:					
1919 a dříve	110	79	24	481	244
1920–1970	450	310	132	4 011	878
1971–1980	297	206	87	4 294	710
1981–1990	201	119	77	4 841	342
1991–2000	156	120	31	1 650	414
2001–2011	95	73	17	955	292
z počtu domů materiál nosných zdí:					
kámen, cihly, tvárnice	1 008	834	147	4 931	2 629
stěnové panely	235	12	217	10 820	41
z počtu domů technické vybavení domů:					
přípoj na kanalizační síť	1 218	838	348	15 931	2 709
vodovod	1 268	866	368	16 004	2 701
plyn	1 094	729	338	14 833	2 247
ústřední topení	1 185	872	282	14 978	2 803
průměrné stáří obydlených domů	48,0	49,7	43,5	x	x

Zdroj: ČSÚ, SLDB 2011

Poslední tabulka v této podkapitole zachycuje nově postavené byty v ORP Bruntál (tedy širší správní oblasti města). Informace z tabulky potvrzují informace z rozhovorů, že v Bruntále nová výstavba příliš neprobíhá. Vzhledem k malému tempu bytové výstavby lze data ze SLDB 2011 chápat jako stále poměrně aktuální, co se však mohlo oproti době sběru dat změnit, je počet neobydlených bytů.

Tabulka 9: Nově postavené byty ORP Bruntál

2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
84	40	41	55	72	62	40	86	22	69	57

Zdroj: ČSÚ

Bytový fond ve vlastnictví města

Dále jsou uvedeny statistiky charakterizující bytový fond ve vlastnictví města.⁷ V majetku Města Bruntál, spravovaném hospodářskou správou, je **nyní celkem 1 307 bytových**

⁷ Podklady pro tuto podkapitolu zpracovala a poskytla Hospodářská správa města Bruntál. Daná data jsou platná k datu 31. 12. 2017.

jednotek. Vyjdeme-li z počtu bytů dle SLDB 2011, **město vlastní přibližně 17,8 % z celkového počtu bytů v Bruntále.** Tento objem bytového fondu dává městu dobrou pozici při formulování bytové politiky a možnostech ovlivňovat bydlení obyvatel města. V městských bytech žilo celkem ke konci roku 2017 **celkem 2094 osob**, tedy přibližně 12,5 % obyvatel města. Data k vývoji počtu bytů města za delší časové období nejsou k dispozici, privatizace bytů v minulosti probíhala, podrobnější informace o jejím rozsahu však k dispozici nejsou. Aktuálně se s další privatizací městských bytů nepočítá, vyjma drobných doprodejů bytů v domech, kde většina bytů již byla v privatizaci odprodána.

Tabulka 10: Bytový fond Města Bruntál k 31. 12. 2017

Velikost b.j.	Počet b.j.	z toho DPS:	z toho malometrážní byty pro seniory:	z toho v SVL:
1+0	440	61	-	319
1+1	245	-	66	59
2+0	15	6	-	3
2+1	402	-	21	53
3+0	1	-	-	-
3+1	189	-	-	37
4+1	11	-	-	-
Smetanova 23, 25 a U Stadionu 1	3	-	-	-
Rodinný dům	1	-	-	-
Celkem:	1 307	67	87	471

Zdroj: HSMB

Část bytů představují byty v domech s pečovatelskou službou a malometrážní byty pro seniory. Poměrně velká část bytů se nachází v sociálně vyloučené lokalitě. Níže uvedená tabulka blíže popisuje bytový fond **v Západní lokalitě, je zde celkem 471 bytů.**

Tabulka 11: Bytový fond Města Bruntál v SVL

SVL – adresa:	1+0	1+1	2+0	2+1	3+1
Dlouhá 4	-	-	-	9	-
Dlouhá 6	-	15	-	5	-
Dlouhá 8	-	15	-	4	-
Dlouhá 10	-	-	-	11	-
Dlouhá 20	99	-	1	-	-
Dlouhá 26	95	-	1	-	-
Pěší 8	99	-	1	-	-
Rýmařovská 3	-	1	-	3	1
Rýmařovská 19	1	-	-	3	8
Rýmařovská 21	1	-	-	3	8
Rýmařovská 23	1	-	-	3	8
Rýmařovská 31	-	4	-	4	4
Rýmařovská 33	-	4	-	4	4
Rýmařovská 35	-	4	-	4	4
Zeyerova 17	23	-	-	-	-
Zeyerova 17A	-	16	-	-	-
Celkem:	319	59	3	53	37

Zdroj: HSMB

Část bytových jednotek města je volných, celkem 216, jedná se však především o byty v SVL (199 bytů), o které dle informací z rozhovorů lidé z majority nemají obvykle zájem. Tato volná kapacita tedy souvisí s faktem, že mezi žadateli o městský byt není o tyto byty

zájem, který by umožnil je obsadit. A velká část osob z řad sociálně vyloučených na byty nedosáhne z důvodu podmínek, které je nutné splnit při podání platné žádosti o byt (viz informace níže ve výzkumné zprávě). Proces přidělování městských bytů do pronájmu bude přiblížen v další podkapitole. Volné byty specifikuje následující tabulka.⁸

Tabulka 12: Volné byty Města Bruntál k 31. 12. 2017

Velikost b.j.	Počet b.j.	z toho DPS:	z toho malometrážní byty pro seniory:	z toho v SVL:
1+0	184	1	-	181
1+1	16	-	1	15
2+0	3	-	-	3
2+1	12	-	-	-
3+1	1	-	-	-
Celkem:	216	1	1	199

Zdroj: HSMB

Správa bytového fondu ve vlastnictví města

Pravidla hospodaření s bytovým fondem v majetku města upravují tři dokumenty, všechny účinné od roku 2017. Došlo tedy v relativně nedávné době k aktualizaci těchto pravidel. Základní dokument představují *Pravidla, kterými se stanoví zásady hospodaření s bytovým fondem v majetku Města Bruntál* (Město Bruntál, 2017a); a dále se jedná o *Pravidla, kterými se stanoví zásady hospodaření s bytovým fondem v majetku Města Bruntál pro pronajímání bytových jednotek v domě s pečovatelskou službou* (Město Bruntál, 2017b) a *Pravidla, kterými se stanoví zásady hospodaření s bytovým fondem v majetku města Bruntál pro pronajímání malometrážních bytových jednotek určených pro důchodce* (Město Bruntál, 2017c).

Rada města v roce 2007 svěřila působnost v rozhodování o uzavírání nájemních smluv k bytovým a nebytovým prostorům ve vlastnictví města Hospodářské správě města Bruntál (dále HSMB), svojí příspěvkové organizaci. Ta vykonává také správcovské činnosti ve vztahu k nemovitostem města (a také pro některé soukromé subjekty).

HSMB (její bytové oddělení) vede seznam žadatelů o pronájem městských bytů a vydává rozhodnutí ve věci uzavírání nájemních smluv a k bytovým záležitostem. Ředitel HSMB jmenuje bytovou komisi HSMB, která je poradním orgánem.⁹ HSMB svá rozhodnutí vydává na základě pravidel, která jsou specifikována ve výše uvedených dokumentech. Bytové záležitosti, které neodpovídají těmto pravidlům, předává HSMB Radě města.¹⁰

Pro výběr žadatelů není rozhodující datum podání žádosti, ale zhodnocení celkové situace žadatele. To vychází dle pravidel z: trvalého pobytu, zaměstnání nebo podnikání v Bruntále,

⁸ Ve vztahu k volné kapacitě městských bytů je třeba vzít v úvahu fakt, že dům na Pěší 8 má město v plánu poskytnout pro provozování sociálních služeb Slezské diakonii. Jedná se o záměr, jehož realizace ani konkrétní dohoda na něj zatím uskutečněny nebyly.

⁹ Ta má nyní 5 členů, tři zástupce politické reprezentace, 1 zástupce má sociální odbor a 1 správní odbor.

¹⁰ K některým výjimkám z pravidel má však oprávnění i ředitel HSMB na základě doporučení bytové komise. Co se týká výjimek ve vztahu k sociálně znevýhodněným, kteří nesplňují podmínky pro řádné podání žádosti, jako je např. bezdlužnost vůči městu, tak dle informací z rozhovorů v tomto ohledu se vyžaduje dodržování pravidel a výjimky se nepovolují. Výjimkou z těchto pravidel, které je HSMB a rada města otevřená, je však pronajímání bytů Slezské diakonii, která provozuje ve městě specifickou podobu dostupného (sociálního bydlení), která bude specifikována níže.

zájmu města, výjimečnosti situace, současné bytové situace, individuálních požadavků atd.¹¹ Bytová komise potom předloží HSMB návrh obsazení a HSMB svým rozhodnutím schválí obsazení bytu a na základě tohoto rozhodnutí jsou následně byty přidělovány.

Pro podání žádosti o pronájem je potřeba splnit určité podmínky, aby byl zájemce evidován do seznamu žadatelů. Patří mezi ně zletilost, česká státní příslušnost, trvalý pobyt (nebo pracovní smlouva či podnikání ve městě, v případě trvalého pobytu mohou žádosti podávat i cizinci). Dále to, že žadatel nevlastní nemovitost, nemá nájemní vztah, zajištěno bydlení u partnera nebo k dispozici byt ve vlastnictví rodičů, nevyužívá pobytové sociální služby. **Žadatel také nesmí mít finanční závazky vůči městu (včetně vypořádání závazku z předchozího nájemního vztahu v městském bytě), ukončenou nájemní smlouvu v městském bytě kvůli neplacení nájmu nebo pravomocnému rozsudku soudu v posledních 5 letech a v minulosti neměl více než dvakrát v pronájmu městský byt (a došlo přitom k vyklizení bytu na základě neprodloužení smlouvy nebo rozsudku soudu).** Také nemůže odevzdat v předchozích dvou letech pronajatou bytovou jednotku v majetku města nebo se dopustit protiprávního užívání bytu v majetku města. Může se jednat také o žadatele ze dvou zmíněných dětských domovů s předchozí vazbou na Bruntál.¹²

Do seznamu žadatelů nebude zařazen žadatel, který v posledních 5 letech odkoupil byt od města v privatizaci. Součástí podání žádosti je složení zálohy peněžní jistoty ve výši 2000 Kč. Nájemní smlouva může být uzavřena až po složení peněžní jistoty, kterou představuje v souladu s občanským zákoníkem trojnásobek měsíčního nájemného. Peněžní jistotu je možno na základě výjimky splatit ve více splátkách, minimálně 50 % doplatku však musí být na začátku uhrazeno.¹³ Po složení peněžní jistoty je možno uzavřít nájemní smlouvu, která se uzavírá na dobu určitou, nejdéle na 1 rok. Po uplynutí doby nájmu se při dodržování podmínek řádného užívání bytu následující smlouva uzavírá na dobu určitou, nejdéle na 3 roky.

Vedle evidence žádostí o městské byty existují další režimy městského bydlení upřesněné v pravidlech. Jedná se o domy s pečovatelskou službou, malometrážní byty pro seniory a dále v obecných pravidlech specifikované bezbariérové byty, služební byty a malometrážní byty na Okružní 18 pro zdravotnický personál.

Pro bezbariérové byty, byty v domově s pečovatelskou službou a malometrážní byty pro seniory musí žadatel splnit požadovaná kritéria daná důchodovým věkem nebo zdravotním stavem. Při rozhodování o žádostech jsou více explicitně uvedena sociální kritéria a v případě bezbariérových bytů je nutné kladné doporučení odborem sociálních věcí, který musí schválit i výpověď z bezbariérového bytu. Žadatelé nesmí mít finanční závazky vůči městu ani z předchozího nájemního vztahu v městském bytě. Na tyto byty se také vztahuje peněžní jistota. Bezbariérových jednotek v majetku města je celkem 19, z toho 11 v SVL. V době šetření byli aktuálně 3 zájemci o bezbariérový byt a 1 bezbariérový byt byl volný.

¹¹ Pozitivním bodem z hlediska řešení bytové nouze je zohledňování současné bytové situace žadatelů. Z druhé strany pravidla jsou formulována poměrně obecně, což nepříspěvá k transparentnosti celého procesu.

¹² Pro bližší definici a specifikaci lze odkázat na pravidla, jež jsou dostupná na webu města. V pravidlech je také uveden bod, že žádost nemohou podávat žadatelé, kteří mají smlouvu o ubytování v domech ulici Dlouhá 12–18. Není jasné ani specifikováno v pravidlech, proč je právě těmto žadatelům příjem žádostí uzavřen.

¹³ Dříve se jednalo dle informací z rozhovorů o vyšší částku, s platností nového občanského zákoníku se tato částka upravila, aby byla v souladu s touto normou. Vzhledem k poměrně nízkým cenám nájmu se nemusí jednat o vysokou částku a dle informací z rozhovorů je aplikace tohoto pravidla, tedy umožnění platby jistiny na splátky, poměrně vstřícná k zájemcům o městský byt, kteří nemají dostatek finanční hotovosti.

Z hlediska tematiky sociálního bydlení stojí za zmínku, že město umožňuje za určitých podmínek přenechání bytu do podnájmu, což lze využít také v případě, že nájemce bytu musí nastoupit do výkonu trestu.

Vedle přidělení bytu na základě návrhu bytové komise HSMB a následného rozhodnutí HSMB existuje také přidělování bytových jednotek na základě nabídkového řízení obálkovou metodou. Do nabídkového řízení se dávají byty po rekonstrukci. To je vyhlášeno na základě návrhu bytové komise a vydaného rozhodnutí HSMB. Je potom stanovena minimální nabídková cena za m² a je vybrán zájemce s nejvyšší nabídkou. Ten však musí být na seznamu žadatelů o městský byt nebo musí být nájemcem městského bytu a řádně dodržuje nájemní smlouvu.

Nejedná se však o častou formu výběru zájemců, následující tabulka upřesňuje výši nájmu v městských bytech, ze které je i patrné, v kolika případech bylo využito této možnosti výběru nájemců. Vidíme, že v běžných městských bytech se pohybuje výše nájmu od 33,48 do 38,05 Kč za m², nejvyšší nájemné stanovené obálkovou metodou je potom 82,50 Kč za m².

Tabulka 13: Nájemné v městských bytech

Nájemné:	Sazba nájmu za 1 m ² :	Počet b.j.:
snížená kvalita	33,48 Kč	5
nesnížena kvalita	35,94 Kč	950
nesnížena kvalita	38,05 Kč	318
nabídkovým řízením	39,00 Kč	1
nabídkovým řízením	39,90 Kč	1
nabídkovým řízením	40,00 Kč	2
nabídkovým řízením	42,00 Kč	1
nabídkovým řízením	43,50 Kč	1
nabídkovým řízením	44,00 Kč	1
nabídkovým řízením	45,00 Kč	1
nabídkovým řízením	51,52 Kč	1
nabídkovým řízením	56,00 Kč	2
nabídkovým řízením	66,00 Kč	1
nabídkovým řízením	67,00 Kč	1
nabídkovým řízením	68,00 Kč	1
nabídkovým řízením	82,50 Kč	1
b.j. v prodaných domech	55,00 Kč	15
detašované pracoviště MěP	0,00 Kč	1
podkrovní byty – členové VBD UNISTAV	0,00 Kč	3

Zdroj: HSMB

Další tabulky potom přibližují proces přidělování bytů. Počet přidělených bytů v minulém roce byl 73, přičemž neuspokojených žádostí o byt bylo 44 v běžných bytech a 33 dohromady v bytech DPS a malometrážních bytech pro seniory. Ze statistiky je patrné, že v posledních letech byl počet neuspokojených zájemců o byt na konci roku menší než počet přidělených bytů. Minulý rok však došlo ke změně a narostl počet neuspokojených žádostí.

Tabulka 14: Počet přidělených bytů

Rok:	Počet přidělených bytů:	z toho na základě běžné žádosti:	z toho nabídkovým řízením obálkovou metodou:	Počet neuspokojených žádostí o byt:		
				běžné	DPS	malometrážní byty
2009	101	97	4	91	33	76
2010	118	112	6	63	35	69
2011	140	134	6	37	37	60
2012	115	103	12	28	32	65
2013	135	126	9	17	18	52
2014	118	105	13	20	4	24
2015	87	81	6	15	1	9
2016	86	81	5	16	6	13
2017	73	68	5	44	13	20

Zdroj: HSMB

Další tabulka potom specifikuje, jaké byty dle režimu pravidel byly přidělovány a upřesňuje také byty přidělované v SVL. Ze statistik vyplývá, že poměrně velká část přidělených bytů je v SVL. V SVL je také poměrně velký počet volných bytů (byť se jedná převážně o jednopokojové byty), viz tabulka č. 12. To odpovídá informacím z rozhovorů, že zájemcům, kterým nevadí byt v SVL, je možné poskytnout byt k pronájmu velmi rychle. Vidíme, že vzhledem k počtu neuspokojených zájemců na konci jednotlivých let i běžný byt mimo SVL bylo možné poskytnout poměrně rychle. Nicméně minulý rok narostl počet neuspokojených žádostí o byt, kterých bylo 77 (viz předchozí tabulka).

Tabulka 15: Přidělené byty dle typu bytu

Rok:	Počet přidělených bytů:	z toho DPS:	z toho malometrážní byty pro seniory:	z toho běžné byty:	z toho byty v soc. vyloučené lokalitě:
2009	101	7	1	93	39
2010	118	12	5	101	55
2011	140	18	6	116	63
2012	115	11	14	90	41
2013	135	8	20	107	53
2014	118	3	5	110	73
2015	87	15	11	61	28
2016	86	12	9	65	31
2017	73	14	4	55	23

Zdroj: HSMB

Další tabulka potom uvádí počty bytů, které se v jednotlivých letech uvolňovaly, včetně počtu vystěhování. Vidíme, že počet vystěhování se snižuje. Minulý rok se jednalo o 13 osob. Dlužníkům jsou posílány upomínky, existuje pro ně možnost uzavřít splátkový kalendář. V některých případech se také při řešení dluhů využívá spolupráce se sociálním odborem.¹⁴ V případě že nastane krajní situace a dojde k vystěhování, využívá se rozhodčí doložka,

¹⁴ Odbor sociálních věcí měl také projektový záměr v oblasti prevence ztráty bydlení, který se ale nezrealizoval z důvodu, že se nepodařilo najít zájemce, kteří by nastoupili na pozici sociálního pracovníka.

respektive rozhodčí nález vydaný na základě žaloby, z důvodu větší rychlosti celého procesu oproti soudní žalobě.

Tabulka16: Uvolněné byty

Rok:	Počet uvolněných bytů:	Z toho vystěhováno:
2009	192	nevedeme statistiku
2010	120	77
2011	152	70
2012	147	57
2013	156	38
2014	139	10
2015	108	18
2016	95	17
2017	75	13

Zdroj: HSMB

Další tabulky potom podávají informaci o pohledávkách města vůči nájemníkům městských bytů. Z celkových **722 dlužníků** v současnosti bydlí v městském bytě **151 dlužníků**. Dlužníků, kterých dluží více než 30 000 Kč, je 251.

Tabulka 17: Pohledávky k 31. 12. 2017

Celkové pohledávky:	16.572.210,57 Kč	Celkový počet dlužníků:	722
z toho pohledávky u odstěhovaných nájemníků:	15.237.146,52 Kč	Počet odstěhovaných dlužníků:	571
z toho pohledávky u neodstěhovaných nájemníků:	1.335.064,05 Kč	Počet neodstěhovaných dlužníků:	151

Zdroj: HSMB

Tabulka 18: Pohledávky vyšší než 30 000 Kč k 31. 12. 2017

Celkový počet:	251
z toho počet u odstěhovaných nájemníků:	248
z toho počet u neodstěhovaných nájemníků:	3

Zdroj: HSMB

Ze statistik vyplývá, že **571 dlužníků aktuálně nemůže podat platnou žádost o byt**. Toto číslo je reálně vyšší, protože v něm nejsou zahrnutí partneři, manželé/manželky, na které se také vztahují dluhy. Finanční odbor města také poskytl pro potřeby výzkumu údaje o počtech dlužníků za provoz systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů a na poplatku ze psů.

K 31. 12. 2017 dosáhla výše pohledávek u dluhů za komunální odpad 3.942.144,25 Kč. **Jednalo se o 2 685 dlužníků, plátců, respektive domácností. Téměř každý plátce se skládá z několika poplatníků, jejichž dluhy jsou evidovány dohromady, jsou ale dohledatelné a při potvrzení o bezdlužnosti pro žádost o byt se dluh vztahuje na všechny poplatníky.** U poplatku ze psů město eviduje k 31. 12. 2017 celkem 128 dlužníků, výše pohledávek je 242.273 Kč. **Úřad eviduje také další dluhy, především pokuty, které však kvůli obtížné dohledatelnosti a následnému statistickému zpracování nejsou již uvedeny.**

Nedoplatky za nezletilé osoby jsou na základě nálezu Ústavního soudu odepsány a na základě změny zákona o místních poplatcích přechází vzniklý dluh na zákonného zástupce. V minulosti ale dle informací z rozhovorů byla praxe jiná, kdy překážkou k podání žádosti o

byt mohl být dluh vzniklý v době nezletilosti na základě dluhu za platbu poplatku za komunální odpad domácnosti.¹⁵ Jednotlivé pohledávky shrnuje tabulka níže.

Tabulka 19: Pohledávky vůči městu Bruntál

Dluhy za nájem v obecních bytech (domácnosti, nikoliv jednotlivci)	722
Dluhy za platbu komunálního odpadu (domácnosti, nikoliv jednotlivci)	2 685
Dluhy za poplatek za psy (jednotlivci)	128
Další pohledávky města	???

Zhodnotíme-li praxi správy městských bytů a jejich přidělování z hlediska ceny nájmu, jedná se o velmi dostupné bydlení, a pokud by se například uvažovalo o cenové hladině nájemného v sociálních bytech, daná výše nájmu by dané parametry s rezervou splňovala. Také si město ponechalo velký objem bytů ve svém vlastnictví, což mu umožňuje zaujmout aktivní roli v bytové politice a ovlivňovat bytovou situaci a dostupnost bydlení ve městě.

Na straně druhé, podmínky pro přidělování bytů určité skupině obyvatel znemožňují se do tohoto systému zapojit. Není asi příliš spekulativní se domnívat, že mezi lidmi ohroženými sociálním vyloučením bude velká část na seznamech dlužníků, nebo bude také nesplňovat některé z dalších kritérií. Město vlastní volný bytový fond v SVL, o který není mezi žadateli o městské bydlení dostatečný zájem a není tak využit.

Nejde o to posuzovat správnost a legitimitu daných opatření a pravidel, které jsou transparentní a platí pro všechny obyvatele bez rozdílu. **Ke zvážení je však rozhodně otázka rozsahu této skupiny, vysokoprahovost vstupních podmínek do městského bydlení zdá se přesahuje skupinu obyvatel ohrožených sociálním vyloučením. Pokud bychom vyšli jenom z počtu dlužníků vůči městu, který sice z daných čísel nelze přesně určit, může se týkat nesplnění pravidel pro podání žádosti o městský byt více než 25 % obyvatel města.**

Je pravděpodobné, že se v některých případech jedná o bagatelní dluhy, které by dlužník, kdyby byl motivován možností získat obecní byt, snadno splatil. Přesto skupina lidí, pro kterou může být podání platné žádosti o byt problémem, nebude rozhodně marginální. A lze také předpokládat, že tato skupina přesahuje okruh osob, které by okolí označilo za sociálně vyloučené. Tato situace může souviset s prací za nízkou mzdu a také s velkým podílem lidí v exekuci v Bruntále (viz další kapitola kvantifikující cílovou skupinu sociálního bydlení).

Dostupnost bydlení v Bruntále

Tento výzkum neobsahoval podrobnější průzkum trhu s bydlením v Bruntále. Nicméně na základě informací z rozhovorů lze učinit některá dílčí zjištění.

Ceny pronajímaných bytů na soukromém trhu jsou výrazně vyšší oproti městskému bydlení. Co se týká příjemců doplatku na bydlení, **v prosinci 2017 byla průměrná cena nájmu v domácnostech pobírajících doplatek na bydlení 61 Kč za m²** (83 Kč/m² u komerčních a 38 Kč/m² u obecních). Je rozšířeným mýtem, že tato částka je zcela kryta doplatkem na bydlení, **strop Úřadu práce je přitom 70 Kč za m², respektive 75 Kč za m²** u bytů do 40 m². Zbytek musí příjemce pokrýt z příspěvku na živobytí (jehož část je mnohdy vyplácena ve

¹⁵ V některých případech dle participantů docházelo k situaci, kdy si například mladý dospělý navracející se z ústavní výchovy půjčil peníze na zaplacení tohoto dluhu a také splacení jistoty, podařilo se mu získat městský byt, následně se ale dostal do finančních obtíží spojených se splácením dluhu.

stravenkách) či jiných zdrojů. Ceny se pohybují i mnohem výše, v byznysu s pronajímáním bytů chudým i kolem 120 Kč za m², přičemž můžou být navýšeny o další poplatky a reálná cena může být ještě vyšší.¹⁶

Ceny pronájmů na soukromém trhu se dle relevantních participantů pohybují kolem 100 Kč za m², v rozpětí 70–150 Kč za m² v závislosti na atraktivitě a stavu bytu. Dle zástupce realitní kanceláře je největší zájem o pronájem bytů 2+1, jejichž cena se pohybuje kolem 4 000 až 5 000 Kč, včetně dalších nákladů za energie jejich cena tak nepřesáhne 8 000 Kč.

Poptávka po pronájmech výrazně převyšuje nabídku. Mnoho zájemců však dle participanta není schopno splnit požadavek kauce a provize. Navíc někdy dochází k prověřování nájemců, kdy může být prověřován kontakt na předchozího majitele, zda u něj nemá nájemce dluhy. Část zájemců o nájemní bydlení tak není schopna dostát požadavkům majitelů pronajímajících byty.

Daná problematika by zasluhovala další zkoumání. Informace ale naznačují, že může existovat skupina obyvatel, poptávající nájemní bydlení na realitním trhu, které je však pro ni obtížně dostupné. Je pak otázkou, zda tato skupina zároveň nespadá do skupiny popsané v předchozí podkapitole, která má pohledávky vůči městu a je pro ni nedostupné i obecní bydlení.

Pokud je bydlení obtížně dostupné pro nízkopříjmové skupiny obyvatel, jeho dostupnost pro osoby sociálně vyloučené s dalšími kumulovanými bariérami kromě příjmu je ještě nižší. Skupina obyvatel bez domova, která zcela ztratila vlastní bydlení, bude blíže popsána v další kapitole. Vedle osob, které ztratily bydlení, část obyvatel řeší bytovou situaci s vazbou na „obchod s chudobou“ zaměřený na pronajímání bytů chudým domácnostem. Ten se vyznačuje vedle vysokých cen a obvykle také špatných bytových podmínek nestabilitou, častým stěhováním, nejistotou a krátkodobými nájemními smlouvami. Bude blíže popsán v části interpretující poznatky z rozhovorů.

Potenciální cílová skupina sociálního bydlení: kvantifikace

Číselné údaje zachycující potenciální cílovou skupinu sociálního bydlení a osoby ohrožené sociálním vyloučením vychází v první řadě ze statistik Úřadu práce (dále ÚP), zachycujících především příjemce různých sociálních dávek. Záměrně je užito slovo ohrožení sociálním vyloučením, protože pochopitelně ne všechny osoby pobírající sociální dávky zachycené v našich datech lze považovat za sociálně vyloučené osoby či lidi v závažné bytové nouzi. Navíc některé z dávek cílí spíše ke skupinám, u kterých lze předpokládat větší zranitelnost (např. průkaz OZP), či k nízkopříjmovým skupinám obyvatel (příspěvek na bydlení). Poptávána byla data, která by mohla vypovídat o skupině osob, jež by se mohla stát klienty systému sociálního bydlení v širším pojetí.

Dále byla využita data o exekuci osob z mapy exekucí, statistiky neziskových organizací a sociálního odboru města včetně kvalifikovaných odhadů. Některé z těchto odhadů jsou uvedeny v kvalitativní části, která interpretuje data získaná v rozhovorech.

¹⁶ V rámci terénního šetření byly navštíveny některé domy soukromníků v SVL, kteří pronajímají byty chudým domácnostem. Lze konstatovat, že v některých domech byl technický a hygienický stav opravdu alarmující. V navštívených domácnostech situace nebyla tak špatná, přesto cena bydlení neodpovídala kvalitě a podmínkám bydlení.

Dávky v hmotné nouzi

Příspěvek na živobytí a další dávky v hmotné nouzi, doplatek na bydlení a dávky mimořádné okamžité pomoci slouží k zajištění základních životních potřeb pro jednotlivce a domácnosti s nedostatečnými příjmy. Lze-li hledat nějaký indikátor absolutní chudoby, která je jedním z klíčových faktorů sociálního vyloučení, je jím existenční závislost na doplácení do životního, respektive existenčního minima. Následující tabulka zahrnuje příjemce příspěvku na živobytí za měsíc prosinec 2017, který plní tuto funkci.

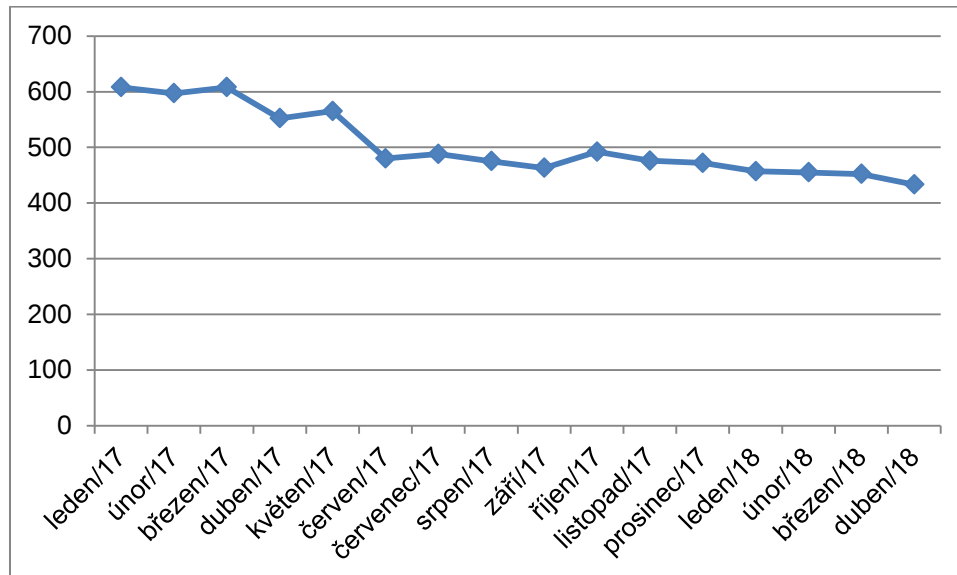
Tabulka 20: Příspěvek na živobytí 12/2017, Bruntál

Počet příjemců	460
Celkový počet SPO	1 185
Počet nezaop. dětí v okruzích SPO	523

Zdroj: ÚP

V tomto měsíci pobíralo příspěvek na živobytí 460 příjemců, kdy celkový počet osob v domácnostech podpořených touto dávkou byl 1185, z toho 523 nezaopatřených dětí. Přibližně 7,1 % obyvatel Bruntálu tedy bylo existenčně závislých na této dávce. Podíváme-li se ale na trend za poslední měsíce počínaje lednem 2017, znázorněný v dalším grafu, vidíme pokles příjemců příspěvku na živobytí, který nezastavily ani zimní měsíce. Tento pokles odpovídá celorepublikovým trendům. V lednu 2018 se počet příjemců snížil oproti lednu předchozího roku o 151.

Graf 1: Vývoj počtu příjemců příspěvku na živobytí, Bruntál

Zdroj: ÚP, vlastní zpracování

K této informaci je potřeba ale doplnit informaci o sankčních vyřazeních z evidence uchazečů o zaměstnání. Dle informace kontaktního pracoviště v Bruntále bylo mezi lednem 2017 a dubnem 2018 sankčně vyřazeno z evidence 336 uchazečů o zaměstnání, z toho 207 jich bylo v hmotné nouzi. Na první pohled příznivý trend poklesu osob závislých na dávkách v hmotné nouzi tedy pravděpodobně připadá na vrub do značné míry této skutečnosti. V případě sankčního vyřazení dochází v některých případech ke ztrátě nároku na podporu v nezaměstnanosti nebo příspěvku na živobytí a

doplatku na bydlení. Někteří sankčně vyřazení se tedy ocitají „mimo systém“ a mohou pouze v rámci systému hmotné nouze požádat o dávky mimořádné okamžité pomoci.¹⁷ Po uplynutí šesti měsíců má sankčně vyřazený uchazeč o zaměstnání možnost se znovu zaevidovat a obnoví se jeho nárok na dávky v hmotné nouzi.

Tabulka 21: Doplatek na bydlení, 12/2017, Bruntál

Počet příjemců za 12/2017 – celkem		245
z toho typ bydlení	byt	194
	ubytovací zařízení	18
	stavba pro rekreaci	0
	jiný než obytný prostor	4
	pobytové sociální služby	23
	nezjištěno	6

Zdroj: ÚP

Předchozí tabulka zachycuje příjemce doplatku na bydlení dle formy bydlení. Z 245 příjemců této dávky jich pouze 18 přebývá v ubytovacím zařízení. Za rok 2017 dle informací ÚP bylo vyplaceno do ubytovacích zařízení v Bruntále celkem 930,9 tis. Kč. Vzhledem k počtu příjemců to není vysoké číslo a souvisí s tím, že tzv. obchod s chudobou je spojen v Bruntále zejména s pronajímáním bytů. Niže v textu ještě budou zachyceni příjemci příspěvku na živobytí dle ulic. Statistiky dávek v hmotné nouzi uzavírá tabulka s počtem vyplacených dávek mimořádné okamžité pomoci. Z tabulky vyplývá, že dávka mimořádné okamžité pomoci z důvodu újmy na zdraví nebo sociálního vyloučení byla v minulém roce vyplacena pouze dvanáctkrát, respektive jedenáctkrát (jedná se o dávky, které mohou být využity v akutních situacích, například pro osoby bez přístřeší).

Tabulka 22: Dávky mimořádné okamžité pomoci 2017, Bruntál

Celkem		Počet vyplacených dávek v roce 2017
Celkem		207
z toho	- újma na zdraví (§ 2, odst. 3 zákona*)	12
	- vážná mim. událost (§ 2, odst. 4)	0
	- jednoráz. výdaj (§ 2, odst. 5a)	71
	- předměty dl. potřeby (§ 2, odst. 5b)	33
	- činnosti dítěte (§ 2, odst. 5c)	80
	- sociální vyloučení (§ 2, odst. 6)	11

Zdroj: ÚP

Další statistiky ÚP

Následují statistiky zachycující nezaměstnanost. Nezaměstnaných s trvalým bydlištěm v Bruntále, kteří jsou v evidenci uchazečů o zaměstnání déle než 6 měsíců, je 397 a déle než 12 měsíců je v evidenci ÚP 303 uchazečů o zaměstnání.

¹⁷ Jedná se o nenárokové, fakultativní dávky, o jejich přiznání rozhoduje úřad dle své úvahy. Nelze ale samozřejmě vyloučit případy, že sankčně vyřazený uchazeč si najde placenou práci.

Tabulka 23: Počet nezaměstnaných k 31. 3. 2018, Bruntál

Celkem	727
V evidenci déle než 6 měs.	397
V evidenci déle než 12 měs.	303

Zdroj: ÚP

Další údaje poskytnuté Úřadem práce již zachycují dávky, které nelze chápat jako přímý indikátor sociálního vyloučení, ale spíše jako pomocný indikátor pro stanovení cílové skupiny sociálního bydlení v Bruntále. Příspěvek na bydlení, který patří mezi dávky státní sociální podpory, slouží jako příjmová podpora pro domácnosti s nižšími příjmy zatížené výdaji na bydlení. Je však nepřesná zkratka tyto výdaje dávat do přímé souvislosti s obchodem s chudobou, protože na tuto dávku dosáhne širší skupina příjemců než domácnosti pobírající dávky v hmotné nouzi. Na příspěvek na bydlení má nárok vlastník nebo nájemce bytu, který je v bytě přihlášen k trvalému pobytu, jestliže jeho náklady na bydlení přesahují částku součinu rozhodného příjmu v rodině a koeficientu 0,30 (na území hlavního města Prahy koeficientu 0,35), a zároveň součin rozhodného příjmu v rodině a koeficientu 0,30 (na území hlavního města Prahy koeficientu 0,35) není vyšší než částka normativních nákladů na bydlení. Následující tabulka zachycuje příjemce této dávky v Bruntále. Celkový počet osob žijící v domácnostech pobírající tuto dávku je 1439.

Tabulka 24: Příspěvek na bydlení 12/2017, Bruntál

	Počet příjemců	Celkový počet SPO za 12/2017	Průměrná výše vyplacené dávky ve 12/2017
Příspěvek na bydlení	644	1439	2956 Kč

Zdroj: ÚP

Další statistiky se vztahují ke skupině osob se zdravotním znevýhodněním, jedná se o skupinu osob více ohroženou sociálními riziky, se kterou je třeba počítat zejména s vazbou na koncepcie sociálního bydlení, které míří k širší cílové skupině osob než jen na osoby v nejzávažnější bytové nouzi. Příspěvek na mobilitu pobíralo v roce 2017 v průměru měsíčně 357 osob. Další tabulky zachycují počet osob pobírajících příspěvek na péči a s průkazem osoby se zdravotním postižením. Celkem bylo 471 osob s průkazem OZP ke konci roku 2017.

Tabulka 25: Příspěvek na péči 12/2017, Bruntál

Příspěvek na péči		460
z toho ve stupni závislosti	I.	149
	II.	143
	III.	113
	IV.	55

Zdroj: ÚP

Tabulka 26.: Osoby s průkazem OZP, Bruntál

Stupeň	Počet osob s průkazem OZP ke konci roku 2017
TP	40
ZTP	281
ZTP/P	150

Zdroj: ÚP

Dávky státní sociální podpory cílí také na pěstouny. V roce 2017 byly vyplaceny 2 příspěvky při převzetí dítěte a stejný počet příspěvků při ukončení pěstounské péče. Průměrný počet vyplacených příspěvků na úhradu potřeb dítěte (tato dávka také slouží pěstounům) byl 51 měsíčně za rok 2017.

Statistiky Odboru sociálních věcí MÚ Bruntál a sociálních služeb

Vedle statistik z ÚP byly v rámci výzkumu poptávány i statistiky a expertní odhady u pracovníků sociálního odboru Městského úřadu Bruntál a neziskových organizací působících v sociální oblasti. Dále jsou uvedeny informace získané od OSPOD (Orgán sociálně-právní ochrany dětí) městského úřadu. Z tabulky, zachycující děti s nařízenou ústavní výchovou v zařízení pro výkon ÚV, vyplývá, že ke konci minulého roku bylo v těchto zařízeních 33 dětí a došlo oproti minulým letům k nárůstu. Statistiky OSPOD Bruntál se vztahují na celou spádovou oblast ORP Bruntál.

Tabulka 27: Ústavní výchova, ORP Bruntál

Rok	Počet nově umístěných dětí	Návrat dítěte do péče rodičů	Zletilost	Ukončení jinak	Počet umístěných dětí k 31.12.
2015	5	5	5	8	14
2016	13	4	2	0	21
2017	14	0	1	1	33

Zdroj: OSPOD Bruntál, vlastní zpracování

Přesto i pro ORP Bruntál platí celkový trend o posilování pěstounské péče oproti ústavní výchově, jak vyplývá z tabulky zachycující pěstounskou péči a další formy náhradní rodinné péče (kromě osvojení). V pěstounské péči bylo na konci roku 2017 celkem 46 dětí.

Tabulka 28: Náhradní rodinná péče, ORP Bruntál

Rok	k 31. 12. 2015	k 31. 12. 2016	k 31. 12. 2017
Pěstounská péče	40	49	46
Pěstounská péče na přechodnou dobu	7	3	3
Poručenství s osobní péčí poručníka	40	33	33
Svěření dítěte do péče jiné osoby	20	26	26

Zdroj: OSPOD Bruntál, vlastní zpracování

Z hlediska koncipování sociálního bydlení jsou důležité počty dětí opouštějících ústavní výchovu či pěstounskou péči. V roce 2015 se jednalo o 5 osob, v letech 2016 a 2017 o 3 osoby. Dle pracovníků OSPOD nedochází k případům, kdy by absence bydlení hrála roli

v případě odebrání dětí rodičům, a nevidují případy, kdy by bylo potřeba zajistit krizové bydlení obětí domácího násilí. Potřebu krizových bytů v agendě OSPODu odhadují na 3 ročně. Poslední tabulka vztahující se k agendě OSPOD obsahuje informace o případech, kdy byly děti umístěny v zařízeních pro děti vyžadujících okamžitou pomoc.

Tabulka 29: Děti umístěné v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, ORP Bruntál

Rok	Na základě rozhodnutí soudu	Na základě žádosti zákonného zástupce, žádosti dítěte, OSPOD se souhlasem zákonného zástupce
2015	15	6
2016	5	14
2017	7	15

Zdroj: OSPOD Bruntál, vlastní zpracování

Na zmíněnou problematiku domácího násilí se zaměřuje služba Slezské diakonie (dále SD) Elpis Bruntál. Zaměřuje se též na oběti násilné trestné činnosti a služba evidovala v roce 2017 celkem 22 klientů. Z dostupných policejních statistik jsou dohledatelné počty vykazání v případech domácího násilí za rok 2016 – 14 případů, 2015 – 6 případů a 2014 – 9 případů v okrese Bruntál. S oběťmi domácího násilí, vedle rodin a osob v bytové nouzi ve špatném zdravotním stavu, je potřeba počítat jako s prioritními skupinami při zajišťování krizového bydlení.

Další cílovou skupinou sociálního bydlení jsou vedle osob v krizových situacích lidé navracející se z výkonu trestu nebo vazby. Velikost této cílové skupiny obsahují statistiky poskytnuté sociální kurátorkou.

Tabulka 30.: Statistika sociální kurátorky, ORP Bruntál

Rok	Počet propuštěných z VTOS nebo VV	Počet propuštěných z VTOS nebo VV bez zajištěného standardního bydlení
2015	60	28
2016	83	15
2017	50	22

Zdroj: MÚ Bruntál

Dle sdělení sociální kurátorky je skupina osob bez zajištěného standardního bydlení vyšší, než uvádějí čísla předchozí tabulky, protože ta zahrnuje pouze případy, kdy klienti na řešení situace spolupracovali se sociální kurátorkou.

Služby pro osoby bez domova zajišťuje především Slezská diakonie (dále v textu SD), která provozuje azylový dům pro muže s návazným programem prostupného bydlení, azylový dům pro ženy a matky s dětmi a dům na půli cesty pro mladé dospělé. Statistiky těchto služeb zachycuje níže uvedená tabulka.

Tabulka 31: Sociální služby SD Bruntál pro lidi bez domova 2017

Název služby	Počet uživatelů
Bethel, AD pro muže	80
Chana, AD pro ženy a matky s dětmi	63 (z toho 29 dětí)
Timotei, dům na půli cesty	54

Zdroj: VZ SD 2017

Program návazná podpora v terénu, který provozuje SD v rámci prostupného bydlení, využilo 20 osob. Službu veřejné koupelny SD využilo 22 osob. Vedle služeb pro lidi bez domova byly poptány statistiky terénní sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, které často řeší zakázky uživatelů související s bydlením. Jejich statistiky za rok 2017 prezentuje následná tabulka.

Tabulka 32: SAS Bruntál, 2017

SAS	Help in	EUROTOPIA.CZ	Liga Bruntál
Počet rodin	52	33	44
Počet osob	219	211	235
Z toho při řešení zakázky důležité téma bydlení	17	13	26
Z toho bydlí v Bruntále	30	28 (včetně doporučení OSPOD Bruntál)	44

Zdroj: vlastní šetření

Z tabulky je patrné, že z celkového součtu 129 rodin za všechny služby má většina vazby na Bruntál a zakázky v bydlení jsou důležitou součástí agendy SAS.¹⁸ Statistiky sociálních služeb však zachycují pouze část cílové skupiny, která využívá sociální služby. A jak u lidí bez domova, tak zejména u domácností, které řeší ohrožení ztrátou bydlení, či hledají lepší bydlení, je nutné počítat s širší cílovou skupinou, která není v přímém kontaktu s poskytovateli sociálních služeb.

Další data k oblasti sociálního vyloučení

Data k oblasti sociálního vyloučení budou doplněna daty k exekucím a sociálně vyloučeným lokalitám v Bruntále. Údaje z mapy exekucí zachycují závažnou, v celorepublikovém srovnání vysoce nadprůměrnou, zasaženost města problémem exekucí a předlužeností obyvatel.

V exekuci je 2 647 obyvatel, což je 18,83 % obyvatel starších 15 let. Celkový počet exekucí je 14 459, a tak na jednoho dlužníka připadá v průměru 5,5 exekuce. Průměrná jistina na osobu činí 233 598 Kč a medián 91 346 Kč. Další údaje k exekucím v Bruntále obsahuje následující tabulka.

Tabulka 33: Exekuce, Bruntál

Podíl dětí a mladistvých	1 %
Podíl osob ve věku 18 až 29 let	12 %
Podíl seniorů (65+)	7 %
Podíl osob s 1 exekucí	26 %
Podíl osob s 2 exekucemi	12 %
Podíl osob s 3–9 exekucemi	45 %
Podíl osob s 10–29 exekucemi	16 %
Podíl osob s 30 a více exekucemi	1 %

Zdroj: Mapa exekucí, 2017

Pro doplnění je třeba uvést, že jsou zde zachyceny pouze údaje od soukromých exekutorů a nejsou tak ve statistikách podchyceny pohledávky vymáhané státní správou. **Při odhadu počtu osob předlužených může jako indikátor posloužit informace o počtu dlužníků, vůči kterým jsou vedeny tři a více exekucí. To je 62 %, tedy 1 641 osob v dluhové pasti, tedy přibližně 11,7 % obyvatel starších 15 let!** A jejich situace se může přenášet na další rodinné příslušníky.

Problémy s exekucemi mohou vyústit v některých případech také ve ztrátu vlastní nemovitosti k bydlení. Údaje o exekucích lze tedy ještě doplnit údaji Katastrálního pracoviště Bruntál, kde bylo v roce 2016 evidováno 679 zápisů exekučních příkazů k prodeji nemovitosti a 338 výmazů, což jsou informace za celou spádovou oblast katastrálního pracoviště.

¹⁸ Nicméně nelze vyloučit, že při vykazování rodin službami se vyskytují duplicity, jedna rodina využije za rok více SAS.

Statistiky sociálního vyloučení doplní ještě informace o sociálně vyloučených lokalitách, tedy prostorové koncentraci sociálního vyloučení. V Bruntále se nachází SVL v západní části města, tzv. Západní lokalita, kde je dle odhadu 1630 obyvatel. Z toho asi 400 Romů. Dle kvalifikovaného odhadu romské poradkyně žije v Bruntále přibližně 800 Romů, z nichž je 50 % v situaci sociálního vyloučení. V Bruntále byly popsány v dokumentech další tři menší SVL. Daná čísla je nutné brát jako odhady, také vzhledem k časté migraci, kterou se vyznačuje Západní lokalita.

Údaje z desk research lze doplnit statistikami dávek v hmotné nouzi o ulicích, na kterých dochází ke koncentraci příjemců dávek v hmotné nouzi. Tabulka uvádí ulice, kde je více než 5 příjemců příspěvku na živobytí. V rámci Západní lokality se jedná o 154 příjemců. Mezi ulice, kde je větší koncentrace příjemců (více než 15), patří také Květná, Nádražní, Uhlířská a Dělnická.

Tabulka 34: Koncentrace příspěvku na živobytí 12/17, Bruntál

Čs. armády (okr. Bruntál obec Bruntál)	5
Dělnická (okr. Bruntál obec Bruntál)	17
Dlouhá (okr. Bruntál obec Bruntál)	112
Dr. E. Beneše (okr. Bruntál obec Bruntál)	15
Horní (okr. Bruntál obec Bruntál)	7
Jaselská (okr. Bruntál obec Bruntál)	7
Jesenická (okr. Bruntál obec Bruntál)	12
Jiráskova (okr. Bruntál obec Bruntál)	15
K. H. Máchy (okr. Bruntál obec Bruntál)	7
Květná (okr. Bruntál obec Bruntál)	37
Nádražní (okr. Bruntál obec Bruntál)	56
Okružní (okr. Bruntál obec Bruntál)	12
Pěší (okr. Bruntál obec Bruntál)	12
Pionýrská (okr. Bruntál obec Bruntál)	15
Příčná (okr. Bruntál obec Bruntál)	5
Rýmařovská (okr. Bruntál obec Bruntál)	19
Šmilovského (okr. Bruntál obec Bruntál)	5
T. Kronesové (okr. Bruntál obec Bruntál)	7
tř. Obr. míru (okr. Bruntál obec Bruntál)	8
U Rybníka (okr. Bruntál obec Bruntál)	6
Uhlířská (okr. Bruntál obec Bruntál)	17
Zahradní (okr. Bruntál obec Bruntál)	6
Zeyerova (okr. Bruntál obec Bruntál)	11
9. května (okr. Bruntál obec Bruntál)	5

Zdroj: ÚP

Shrnutí, odhad velikosti potenciální cílové skupiny sociálního bydlení

Dále na základě jednotlivých statistik zachycujících sociální vyloučení v Bruntále bude formulován odhad velikosti potenciální cílové skupiny sociálního bydlení v Bruntále. Nejprve odhad velikosti cílové skupiny osob v nejzávažnější bytové nouzi: počet lidí bez domova dle typologie ETHOS. Dále potom odhad počtu sociálně vyloučených osob v Bruntále a v závěru doplňující informaci o cílové skupině nízkopříjmových obyvatel v Bruntále.

Počet osob v nejzávažnější bytové nouzi

Typologie ETHOS a specifikace jejích kategorií bez střechy a bez bytu je uvedena v příloze této výzkumné zprávy. Tato typologie, na rozdíl od běžného chápání termínu bezdomovec, zahrnuje mezi lidi bez domova i osoby žijící na ubytovnách (tedy ubytovaných na základě smlouvy o ubytování, a nikoliv bydlících na základě nájemní smlouvy) nebo v azylových domech.

Pobytové služby pro osoby bez domova využívalo v roce 2017 celkem **197 osob** včetně 29 dětí. Odhad osob bez přístřeší pohybujících se v Bruntále je celoročně **40 osob** (ASZ, 2018). Sociální kurátorka odhaduje počet osob bez přístřeší pohybujících se v Bruntále na 10–20 osob, je ale ovlivněn sezónními výkyvy.

Vedle toho ale část osob představuje skrytou populaci osob bez domova, kdy mohou krátkodobě řešit bydlení u známých apod., provizorně přespávat na různých místech. A také poměrně velká část osob navracejících se z výkonu trestu nemá zajištěno standardní bydlení dle sociální kurátorky. Populace osob žijících na ubytovně ale není v Bruntále početná, v prosinci 2017 bylo vyplaceno celkem 18 doplatek domácnostem žijícím na ubytovně.

Vyjdeme-li z těchto informací a dalších ústních sdělení participantů, **tak počet osob v kategoriích bez střechy a bez bytu pohybujících se v Bruntále lze odhadnout v Bruntále na 130–170 osob.** Přičemž celoroční počet osob bez domova podle typologie ETHOS na území města by mohl být přibližně dvojnásobný.

Počet osob ve větší míře ohrožených sociálním vyloučením

Pro stanovení odhadu počtu osob ve zvýšené míře ohrožených sociálním vyloučením bude východiskem, vedle výše zmíněného odhadu počtu osob v nejzávažnější bytové nouzi, počet osob, které jsou existenčně závislé na výplatě dávek v hmotné nouzi, tedy na doplácení do životního minima. Dále odhad počtu osob žijících v sociálně vyloučených lokalitách v Bruntále a odhad počtu osob v dluhové pasti.

Největší sociálně vyloučená lokalita v Bruntále, označovaná jako Západní lokalita má dle odhadu 1630 obyvatel, z toho 400 Romů. Další SVL byly identifikovány na ulici Karoliny Světlé a Karla Čapka (bytové domy) a U Potoka (ubytovna). Dle kvalifikovaného odhadu romské poradkyně žije v Bruntále přibližně 800 Romů, z nichž je 50 % v situaci sociálního vyloučení.

Počet příjemců příspěvku na živobytí byl v prosinci 460 a celkový počet společně posuzovaných osob byl 1 185, z toho 523 dětí. Vedle toho další skupina osob byla sankčně vyřazena z evidence uchazečů o zaměstnání a část těchto osob pozbyla tak nárok na tuto dávku.¹⁹

V exekuci je 2 647 obyvatel, což je 18,83 % obyvatel starších 15 let. Stanovíme-li jako indikátor předlužení tři a více exekucí, jedná se o 1 641 osob (tedy přibližně 11,7 % obyvatel starších 15 let). Jejich situace se navíc může přenášet na další členy domácnosti včetně nezletilých dětí.

Jednotlivé kategorie se samozřejmě mohou prolínat: osoba v exekuci může žít v sociálně vyloučené lokalitě a pobírat dávky v hmotné nouzi. Takže k počtu osob ohrožených sociálním vyloučením nemůžeme dojít prostým součtem těchto čísel. Je ale zřejmé, že v Bruntále se jedná o širokou skupinu osob. **Odhad osob ve větší míře ohrožené sociálním vyloučením je v Bruntále 1200–1600 osob.** Nicméně lze samozřejmě předpokládat, že většina těchto obyvatel má zajištěno bydlení v bytě, v některých případech

¹⁹ V období od ledna 2017 až dubna 2018 to bylo 207 příjemců hmotné nouze. Po 6 měsících od sankčního vyřazení se může vyřazený uchazeč o zaměstnání znovu zaevydovat.

v obecním bytě. Otázkou však může být, zda náklady za bydlení nejsou pro domácnost příliš vysoké a ta není ohrožena jeho ztrátou a nepotřebuje-li domácnost podporu sociální práce pro udržení bydlení. Navíc velká část těchto domácností (jejich rozsah na základě dat z tohoto výzkumu nelze odhadnout) bydlí v bytech spojených s tzv. obchodem s chudobou (viz další kapitola), s krátkými nájemními smlouvami vyznačujícími se nejistotou a nestabilitou.

Cílová skupina nízkopříjmových osob

Sociální bydlení může cílit vedle osob ve větší míře ohrožených sociálním vyloučením také na nízkopříjmové skupiny osob. Věcný záměr zákona o sociálním bydlení (MPSV, 2017) rozšiřuje skupinu osob v bytové nouzi spadající do některé z kategorií typologie ETHOS, klasifikující osoby bez domova a vyloučené z bydlení, o osoby s nízkými příjmy, které vynakládají velkou část nákladů na bydlení. A to víc než 40 %, pokud zároveň těchto 40 % nepřekračuje výši normativních nákladů na bydlení a zároveň započitatelný příjem domácnosti po úhradě nákladů na bydlení nepřesahuje 1,6 násobek životního minima (a též s vazbou na zhodnocení majetku).

Z uvedených statistik pro nás pro odhad této cílové skupiny můžeme vedle odhadů pro osoby ohrožené sociálním vyloučením dále využít statistiky vyplacených příspěvků na bydlení, strop této dávky je vymezen ne 40 %, ale 30 % výdajů domácnosti na bydlení. Počet osob žijících v domácnostech a pobírajících tuto dávku byl v prosinci 2017 celkem 1439.

Celorepubliková data pro odhad velikosti cílové skupiny osob vynakládajících vysoký poměr výdajů na bydlení obsahuje šetření EU-SILK 2013 (Šimíková, Vyhlídal, 2015). Celkem se v ČR jednalo o 680 062 osob, což je přibližně 6,5 % populace ČR. Mezi skupinu domácností častěji vynakládajících na bydlení více než 40 % příjmů patří dle těchto dat domácnosti jednotlivců²⁰ a domácnosti osamělých rodičů.²¹ V Bruntále je 2 554 domácností jednotlivců a 756 neúplných rodin se závislými dětmi dle SLDB 2011. Vzhledem k ekonomické situaci v Bruntále lze ale počítat s větším podílem domácností více zatížených příjmy na bydlení oproti celorepublikovým datům. Bytová nouze na základě příjmového hlediska se týká především domácností v nájemních bytech, v nich žilo v Bruntále v době SLDB celkem 4 771 osob.

Celkový počet osob splňujících příjmové hledisko bytové nouze na základě dat výzkumu odhadnout nelze. Lze ale na základě zjištění učinit závěr, že dostupnost bydlení může být v Bruntále problémem pro širší skupinu osob než jen osoby ve větší míře ohrožené sociálním vyloučením. V exekuci je 18,83 % obyvatel starších 15 let. Navíc z dat o dluzích vůči obci vyplývá, že podstatná část obyvatel má nesplacené pohledávky vůči městu, jen na poplatcích za komunální odpad je evidováno 2 685 dlužníků. Jedná se však o číslo za domácnost, téměř každý plátce se skládá z několika poplatníků, jejichž dluhy jsou evidovány dohromady a jsou samozřejmě dohledatelné. Velká část obyvatel tedy aktuálně nemůže podat platnou žádost o městský byt, kde ceny za pronájem jsou oproti cenám u soukromých pronajímatelů výrazně nižší. Informace z rozhovorů také naznačují, že existuje skupina osob, pro kterou je obtížně dostupné nájemní bydlení na soukromém trhu.

²⁰ jedná se o 29,6 % domácností za celou ČR.

²¹ jedná se o 26,2 % domácností za celou ČR.

Lokální kontext (sociálního) bydlení: perspektiva místních aktérů

Dále následuje popis problematiky cílových skupin sociálního bydlení, jak je vnímán v Bruntále jednotlivými aktéry. Vychází ze zjištění z individuálních rozhovorů i ohniskové skupiny. Zachycuje perspektivu zástupců sociálních služeb a sociálního odboru, tedy reprezentantů pomáhajících profesí, které se zabývají problematikou sociálního vyloučení a bytové nouze v Bruntále. Zachycuje také perspektivu cílové skupiny samotné, a to jak participantů, kteří jsou v současné době v situaci bezdomovectví, tak participantů, co žijí v nájemních bytech s krátkodobými smlouvami a vysokým nájemným, obvykle v SVL. Zachycuje také perspektivu dalších relevantních aktérů, kteří se zabývají problematikou bydlení či sociálního vyloučení (např. zástupce politického vedení města, realitní makléř), seznam realizovaných rozhovorů je uveden v kapitole popisující metody výzkumu.

Cílem dotazování bylo zachytit zkušenosti s příčinami a dopady bytové nouze, způsoby řešení této situace a bariéry v dostupnosti bydlení. Dále zkušenost se sociální prací s lidmi v bytové nouzi, náhled na problematiku bydlení sociálně vyloučených aktérů mimo oblast pomáhajících profesí a také zkušenost lidí, kteří se sami ocitli v bytové nouzi. Cílem bylo lépe porozumět potřebám osob v bytové nouzi i lokálnímu kontextu zkoumaného problému.

Tato kapitola je rozdělena do čtyř částí. První popisuje perspektivu zástupců sociální sféry, druhá perspektivu cílové skupiny a třetí perspektivu dalších aktérů. V závěru je stručně popsána problematika obchodu s chudobou ve městě. **Ve vztahu k bytové nouzi v Bruntále lze uvažovat o dvou prioritních cílových skupinách: o skupině osob, která přišla o bydlení a spadá do kategorie osob bez bytu a bez střechy dle typologie ETHOS. Vedle toho o skupině osob žijících v nejistém nájemním bydlení, s vysokými cenami a často nízkou technickou kvalitou bytu, s největší koncentrací v Západní lokalitě. Vedle těchto dvou prioritních cílových skupin ale může být ztrátou bydlení ohrožena další skupina obyvatel z důvodů nízkých příjmů, dluhů (a také nedostupnosti městského bydlení) a vzniklého dluhu na platbách za bydlení, který může vyústit ve vystěhování.**

Hledisko zástupců pomáhajících profesí

Spektrum jednotlivých služeb pro cílovou skupinu osob ohrožených sociálním vyloučením je v Bruntále poměrně dobře zastoupeno. Vedle azylových domů a domu na půli cesty (tyto služby provozují také tréninkové bydlení v bytových jednotkách) jsou v městě tři registrované terénní služby, které realizují sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi (dále v textu SAS). Zastoupeny jsou i služby pro další cílové skupiny: osoby s duševním onemocněním, oběti domácího násilí a trestné činnosti, drogově závislé a mládež s rizikovými vzorci chování. Z celkového spektra možných sociálních služeb chybí pouze nízkoprahové služby pro lidi bez domova, není provozována noclehárna, pouze existuje veřejná koupelna a tuto zimu bylo vytvořeno krizové centrum pro lidi bez domova.

Sociální prací s lidmi bez domova, včetně terénní práce, zahrnující i část cílové skupiny nepokrytou sociálními službami, se však zabývá sociální odbor. Práci sociálních kurátorů vykonávají tři pracovníci a sociální pracovníci města včetně OSPOD jsou důležitým

segmentem sociální práce ve městě. Vykonávají také aktivity v oblasti prevence ztráty bydlení v městských bytech. V minulosti pracovníci sociálního odboru pracovali na vytvoření koncepčního dokumentu v oblasti sociálního bydlení ve městě. Práce na něm ale byly zastaveny z důvodu nedostatku politické podpory pro dané kroky.

Slezská diakonie provozuje systém prostupného bydlení. Od roku 2013 běží program návazné podpory v terénu v bytech. Program prostupného bydlení umožňuje řešení nejzávažnější bytové nouze. Pro program jsou ale využívány byty ve vyloučené lokalitě. Situace souvisí s tím, že v SVL jsou volné městské byty, o které není zájem. Program Slezské diakonie umožňuje vstup do systému alespoň v malém měřítku uživatelům, kteří mají vůči městu dluh.

Program zahrnuje několik stupňů. Prostupnost začíná již v rámci azylového domu pro muže, kde jsou dvojlůžkové a jednolůžkové pokoje. V rámci služby azylový dům fungují také tréninkové byty, kdy bydlí uživatel v bytě v režimu sociální služby. Dále potom mohou uživatelé přejít do podnájemní formy bydlení, do bytu, který má od města pronajata Slezská diakonie. Jedním z cílů sociální práce je umoření dluhu vůči městu a možnost přechodu do nájemní formy bydlení pro klienta, který se pak může stát sám nájemcem městského bytu.

Kapacita tréninkových bytů je 7, počet podnájemních bytů osciluje kolem čísla 15. V průběhu existence programu přešli do nájemní formy bydlení 4 uživatelé. Program vykazuje vysokou úspěšnost udržení bydlení: byt si udrží 80 % klientů v rámci 1 kalendářního roku, pokud je sledována celá historie od roku 2013, úspěšnost je přibližně 63 %. Systém je založený na prokazování kompetencí. Prostupnost funguje oběma směry: uživatelé mohou přejít z nižší formy bydlení do vyšší i naopak.²²

Do tohoto programu se mohou zapojit vedle uživatelů azylového domu pro muže, kterými je program především využíván, i uživatelé dalších služeb Slezské diakonie: domu na půli cesty a azylového domu pro ženy a matky s dětmi. Problémem jsou však dispozice bytů, jedná se o malometrážní byty, které nejsou vhodné pro více početné domácnosti s dětmi, proto není program tolik využíván uživatelkami azylového domu. Spolupráce v rámci programu byla hodnocena jak na straně Slezské diakonie, tak ze strany HSMB jako dobrá.

Zatímco lidé v nejzávažnější bytové nouzi jsou klienty Slezské diakonie, eventuálně sociálních kurátorů, cílová skupina osob žijících v nejistém a drahém nájemním bydlení je klientelou především sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi. V Západní lokalitě, kde je největší koncentrace obchodu s chudobou, je významným poskytovatelem pomoci Liga Bruntál, byl zde také realizován projekt komunitní práce.

Mezi lidmi ohrožené ve větší míře ztrátou bydlení patří osoby navracející se z výkonu trestu, náhradní výchovy či mladí dospělí z nefunkčních rodin. Patří sem také oběti domácího násilí a chudé rodiny s nízkými příjmy, které jsou zadlužené a často jsou příjemci sociálních dávek. Co se týká závislostí, z hlediska rizikovitosti pro ztrátu bydlení byla jako závažnější hodnocena závislost na výherních automatech než závislost na pervitinu.²³ U osob s duševním onemocněním poptávka po sociálním bydlení zaznamenána nebyla.²⁴

²² Vzhledem k celkovému počtu uživatelů azylového domu se jich do nejvyššího stupně však propracuje pouze malá část.

²³ V kontaktu s terénní službou pro uživatele drog ve městě je 81 uživatelů pervitinu, reálný počet uživatelů ale může být vyšší. Část těchto uživatelů ale i přes závislost dokáže dle participantky ze služby pro drogově závislé chodit do zaměstnání či dokáže plnit další společenské role.

²⁴ Existuje zde služba podpora samostatného bydlení, která vedle osob s duševním onemocněním pomáhá také lidem s lehkým mentálním handicapem. Dle všeho však existuje část cílové skupiny osob s duševním onemocněním, která není v kontaktu se sociálními službami. Riziková situace pro osoby se závažnější

U domácností bydlících v nejistém nájemním bydlení hraje také specifickou roli romská etnicita. Nicméně dle sociálních pracovníků tyto domácnosti nejsou výlučně romské, poměr Romů a Neromů se v odhadech lišil, nicméně vyplývá, že nezanedbatelná část domácností ohrožených sociálním vyloučením nejsou Romové. Tyto domácnosti, které se často stěhují mezi různými formami nejistého bydlení (migrace probíhá v rámci města i mezi městy), si dle sociálních pracovníků obvykle nějakým způsobem dokážou bydlení, byť nestabilní, zajistit. Přesto i část těchto rodin v rámci strategií řešení krizové situace v bydlení využívá ubytoven (ve větší míře ubytoven mimo Bruntál) či azylových domů.

Mezi příčinami vzniku bytové nouze byly často zmiňovány okolnosti spojené se způsobem života, špatným hospodařením s penězi a špatně nastavenými prioritami, v některých případech také se závislostí na alkoholu či gamblingu.

Mezi bariérami dostupnosti bydlení ale byly zmiňovány také nízké příjmy a zadluženost obyvatel, související též s nízkými mzdami v Bruntále.

„Když máš peníze, je bydlení dostupné.“

Velká část klientů sociálních pracovníků nesplňuje podmínky k podání platné žádosti o byt, zejména s vazbou na bezdlužnost vůči městu. Bariérou jsou i vstupní náklady, finanční hotovost, kterou je potřeba složit při podání žádosti o městský byt.

Byty na soukromém trhu, mimo pronajímatele, kteří se zaměřují na chudé domácnosti, jsou oproti tomu hůře dostupné. Jsou spojené s vyšším nájemným oproti městským bytům, vysokou kaucí a případně také provizí realitní kanceláři. V rozhovorech bylo zmiňováno také téma etnické diskriminace, kdy velká část pronajímatelů se brání pronajímat své byty Romům. Některé domácnosti mají dluhy vůči energetickým společnostem.

Životní strategie spojené se sociálním vyloučením se v některých případech dle participantů generačně předávají. U některých jedinců, kteří ztratí vlastní bydlení, může naopak docházet k postupnému propadu sociální situace, spojené se ztrátou partnerského vztahu, práce a následně i bydlení.

V minulosti byli také mladí dospělí ze sociálně vyloučených rodin či navracející se z ústavní výchovy zatíženi dluhem za platbu komunálního odpadu z doby nezletilosti a nemohli tak podat platnou žádost o byt. Dnes se tato praxe již dle sdělení MÚ Bruntál na základě aktuální legislativy opustila. Praxe ale údajně často vedla v minulosti k tomu, že mladí dospělí se zadlužili, aby splatili dluhy vůči městu nebo kaucí u soukromníků a brzy se pak dostali do finančních problémů se splácením pohledávek.

Při řešení krizové situace se využívá kapacit azylových domů. V rozhovorech se ale objevovaly informace, že kapacity krizového bydlení vždy nedostačují, zejména v zimních měsících. Navíc v azylových domech dochází k rozdělování rodin. Někteří uživatelé také mohou mít uzavřen na základě minulé historie vstup i do krizových služeb. Se soukromníky zaměřenými na pronajímání bytů chudým domácnostem a majiteli ubytoven zástupci pomáhajících profesí nespolupracují, či jen zcela ojediněle. Je to ale řešení situace, které volí často lidé ohrožení ztrátou bydlení. Na běžném trhu s bydlením shání sociální pracovníci bydlení svým klientům jen velmi obtížně.

Zkušenost se sociální prací cílící na udržení bydlení klientů má Slezská diakonie, která provozuje prostupné bydlení, ale také SAS pro rodiny s dětmi, která často řeší zakázky v bydlení. **Pohled oslovených sociálních pracovníků obvykle zohledňuje jak**

psychiatrickou diagnózou může nastat ve chvíli, kdy zemřou jejich rodiče, se kterými sdíleli domácnost. Dle zkušenosti sociální kurátorky část lidí bez domova by mohla potřebovat psychiatrickou péči.

perspektivu cílové skupiny, tak perspektivu většinové společnosti. Někteří oslovení pracovníci více akcentovali požadavky většinové společnosti, které cílová skupina z jejich pohledu často nenaplní, někteří více zdůrazňovali systémové bariéry a problém chudoby, který objektivně brání cílové skupině řešit vzniklé problémy. Někteří sociální pracovníci dávali do tématu sociálního bydlení a bytové nouze i určitou dávku profesní angažovanosti, či je zřejmá dlouhodobá odborná zkušenost v řešení problémů s bydlením.

Byť byly zmiňovány oblasti, které se v sociální práci daří (např. zabránění odebrání dítěte z rodiny), poměrně často se objevovala skepse v možnostech sociální práce při dosahování trvalé změny, práci s motivací na životní změně klientů.

„Když jim dojde, že se musí něco změnit, a nezmění se to klientovi v hlavě, že chce tu změnu, tak ta práce je vždycky dlouhodobá, je náročná a je malé procento úspěšnosti nastavit změnu v rodině. Třeba se podaří odvrátit svěření do ústavní výchovy, ale pak se znovu objeví problémy, do kterých rodina zase spadla.“

Ve vztahu k sociálnímu bydlení zaznívala dvě témata: na jedné straně to bylo využití volných kapacit městských bytů v SVL pro domácnosti, které nesplňují podmínky pro podání žádosti o městský byt. Byť možnosti ovlivnit domácnosti sociální prací se jeví často jako omezené, při stabilizaci bytové situace se vytváří lepší podmínky pro začlenění do společnosti a snižují se také negativní důsledky pro společnost oproti obchodu s chudobou.

„Mělo by sociální bydlení potenciál alespoň částečně situaci stabilizovat?“

„Určitě. Alespoň by to byla šance pro ty, kteří by ji chtěli, spousta lidí migruje, protože není schopna ukočírovat tady toto předražené bydlení. Utíkají před dluhy, aby vytvořili někde dluhy další. Jsou to mámy samotné s dětma, tátové samotní s dětma...“

Na druhé straně zaznívalo jako téma zajištění prostupnosti bydlení pro klienty sociální práce i mimo SVL: to se netýkalo jen klientů azylového domu, ale i dalších cílových skupin, například mladých dospělých navracejících se z ústavní výchovy. Tedy aby pro klienty sociálních pracovníků byly dostupnější městské byty i mimo SVL. Často také zaznívalo téma politické podpory a náhledu veřejnosti, které k tématu sociálního bydlení není příznivé.

Perspektiva cílové skupiny

Mezi klienty azylového domu, kde proběhla ohnisková skupina s 11 participanty, převažoval cíl vrátit se k běžnému „normálnímu“ životu, který je v představách spojen s bytem, prací, rodinou.²⁵ Na druhé straně většina participantů příliš neviděla perspektivu možné změny. Azylový dům vnímali převážně jako záchytný bod. Byl ale také hodnocen některými participanty jako místo, kde chybí perspektiva, chuť něco řešit.

„Kdybyste se ráno probudil a zmizel váš problém, podle čeho byste to poznal?“

„Že jsem někde jinde, než tady.“

²⁵ To odpovídá i průzkumu menšího rozsahu, který provedla sociální kurátorka mezi lidmi bez domova, kdy většina dotázaných deklarovala přání žít v bytě.

Bariéry v dostupnosti běžného bydlení, které uváděli, byly především kauce u soukromníků a také nesplnění podmínek pro podání žádosti o městský byt. Někteří participanti v ohniskové skupině tematizovali otázku zneužívání ze strany „soukromníků“. V této souvislosti byly zmiňovány zejména předražené ceny za nájmy a ubytování, ale v některých případech také zaměstnávání.

Časté bylo také „obviňování“ společnosti a nespravedlivého systému za vzniklou situaci. Na jednu stranu to lze interpretovat jako delegování odpovědnosti za vzniklé problémy na svět okolo. Na druhou stranu ale v tom je možné vidět také určitý požadavek na odpovědnost společnosti vůči lidem v situaci bezdomovectví, jejíž pomoc participanti nevidí. A uvědomují si svoji stigmatizovanou pozici.

„Zkrátka vás smetou ze stolu, všichni jsme pouhé číslo...“

Příčina vzniklé situace byla spojována zejména s dluhy, rozpadem rodiny, ztrátou práce.²⁶ V jednom případě byl uváděn také krach podnikání. Z dalších problémů byla uváděna obtížnost nalézt práci, nedostatek financí a zajištění zdravotní péče.

Nabízená pomoc pracovníků azylového domu byla hodnocena pozitivně s tím, že pracovníci pomohou se participantům zorientovat v úředních dokumentech a povinnostech, pomohou vyplnit formulář atd. Naproti tomu se objevovaly časté stížnosti na přístup úředníků (často byl zmiňován Úřad práce) při jednání na úřadech.

Bylo provedeno také šetření a rozhovory ve 4 domácnostech (ve 2 případech v Západní lokalitě) se 7 participanty žijícími v nestabilním nájemním bydlení u soukromých pronajímatelů. Kvalita i cena bytu se lišily, ale náklady ve všech domácnostech byly vysoké a neodpovídaly nižšímu standardu bydlení (kromě 1 domácnosti, která byla v běžné zástavbě na sídlišti, platila sice vysoký nájem, ale v běžném bytě). Všechny domácnosti také potvrdily časté stěhování, v některých případech v rámci Bruntálu, v některých případech mezi městy, kdy důvodem migrace mezi městy je právě bydlení.²⁷ Nájemní smlouvy byly krátkodobé, v jednom případě dokonce pouze měsíční.

„Přežíváme, platíme nájem...“

Byť byli zmíněni pracovníci, kteří pomohou či pomohli v konkrétní situaci, participanti to vnímali tak, že ve své situaci jsou odkázáni především sami na sebe. V jednom případě byly tematizovány rasové předsudky v soužití (v běžné zástavbě na sídlišti). V SVL byly vnímány problémy v soužití ve vztahu k dětem.

Participanti by uvítali možnost bydlení v městském bytě (pouze jedna participantka by se ráda vrátila zpět do města, odkud se přestěhovala do Bruntálu), **což by vnímali jako větší jistotu a také z důvodu nižší ceny a lepšího technického stavu bytu. Nesplňovali ale podmínky pro podání platné žádosti o městský byt.**

Perspektiva dalších aktérů

²⁶ Dva participanti také uváděli změnu poměrů po roce 1989, kdy po nějaké době přišli o stálou práci.

²⁷ Ve dvou případech se jednalo o migraci z Brna.

Městské bydlení je některými aktéry mimo sociální oblast vnímáno jako vlastně sociální. To odpovídá ceně nájmu v těchto bytech. Nicméně jak vyplývá z výše popsaného, pro lidi v situaci sociálního vyloučení je bydlení v městském bytě obvykle nedostupné.

Klima, což vyplývá i z rozhovorů se zástupci pomáhajících profesí, vůči lidem v situaci sociálního vyloučení není příznivé. Stigmatizace této skupiny obyvatel se někdy přenáší i na neziskový sektor poskytující pomoc této skupině obyvatel.²⁸

„Neumí se chovat, neznají svoje povinnosti, jenom svoje práva.“

Do tohoto hodnocení se mohou promítat konkrétní zkušenosti, které byly v některých rozhovorech zmiňovány. I město, respektive HSMB, musely v minulosti řešit množství komplikovaných situací spojených s bydlením sociálně vyloučených domácností. Do klimatu se také promítá současná situace, kdy je větší nabídka práce a pobírání sociálních dávek je vnímáno jako zneužívání systému.²⁹

O této skupině je však často hovořeno jako o „nepřízpůsobivých“, tento termín bývá zdá se mnohdy v debatě preferován oproti jiným a objevuje se i v oficiálních dokumentech města. Rétorika tak naznačuje silné emoce a celkovou atmosféru, které téma provází a promítá se do vnímání osob, které jsou v nepříznivé sociální situaci. Napětí má též mezietnický ráz, ale ani aktéři mimo sociální oblast nevnímají problém sociálního vyloučení jako ryze romský.

Tématem pro politickou reprezentaci je nevhodné nastavení dávek, které jsou zneužívány obchodníky s chudobou i nezaměstnanými. Přitom ale z rozhovorů i informací z Úřadu práce vyplývá, že předražené nájemy jsou z doplatků na bydlení hrazeny pouze částečně a příjemci musí pokrýt částku z dalších zdrojů. Částka, kterou proplácí ÚP, je sice vyšší než nájem v městských bytech, ale je nižší než jsou průměrné skutečné náklady za pronájem (a dle všeho i nižší oproti obvyklému tržnímu nájemnému, respektive na jeho spodní hranici).

U tématu sociálního bydlení byla v některých případech zmiňována otázka závazné celonárodní legislativy jako cesty k prosazení sociálního bydlení. Pro politické vedení města aktuálně sociální bydlení tématem není. I když je otázkou, zda politika bydlení v nejširším smyslu se nemůže do budoucna stát výraznějším tématem, tato problematika byla zmiňována v souvislosti s tvorbou strategického dokumentu města.

Tématem pro politické vedení města je migrace sociálně vyloučených, ze které panují obavy. Město se na situaci rozhodlo reagovat pomocí vyhlášení opatření obecné povahy stanovujícího oblast se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů. Toto opatření stanovuje oblast, do které nemohou být vypláceny nové doplatky na bydlení pro nově ubytované příjemce doplatku na bydlení v oblasti. Opatření bylo vyhlášeno na objekt vlastněný soukromým pronajímatelem na ulici Dlouhá v Západní lokalitě, na adrese Dlouhá 12-18. Aktuálně, 23. 5., byl podán návrh na rozšíření „bezdotkatkové zóny“ o dalších 21 ulic, kde žijí příjemci doplatku na bydlení. Jedná se i o ulice mimo SVL a město se tak snaží reagovat na situaci, kdy dochází ke skupování bytů soukromými pronajímateli za účelem pronajímání bytů chudým i v běžné zástavbě na panelových sídlištích.

Opatření samotné nedopadne ale jen na podnikatele s chudobou, ale především na chudé domácnosti (i ty, které mají celoživotní vazby na Bruntál). O důsledcích tohoto spíše

²⁸ Je však otázkou, co to znamená v kontextu Bruntálu být ohrožen sociálním vyloučením, kdy například problémy s dluhy se týkají značné části obyvatel města.

²⁹ Byť je hledáno často za demotivací pracovat špatné nastavení dávek, je třeba říci, že samotné sociální dávky nijak štedře nastaveny nejsou a demotivace k legálnímu zaměstnání také souvisí se systémovým problémem s exekucemi a předlužeností.

represivního kroku, který v současnosti zavádí více měst, se lze zatím pouze domýšlet,³⁰ pro lidi v bytové nouzi však jednoznačně znamená prohloubení nejistoty.³¹ „Bezdotkatová zóna“ má být vyhlášena i pro objekt na Pěší 8, který je ve vlastnictví města a kam se mají přestěhovat služby Slezské diakonie včetně azylového domu.³²

Obchod s chudobou v Bruntále

V souvislosti s obchodem s chudobou v Bruntále bylo zmiňováno několik jmen, osob, obvykle se jednalo o podnikatele bydlící mimo Bruntál (zároveň se také situace vyvíjí, objevují se podnikatelé noví, někteří toto podnikání opouští). Ti spolupracovali s místními, kteří zajišťovali správcovství nebo realitní zprostředkování (v této souvislosti byla zmiňována zejména jedna realitní kancelář, kterou zmiňovaly i osoby bydlící v sociálně vyloučené lokalitě, že přes ni platí nájem za bydlení).

Nejvíce je obchod s chudobou spojen se Západní lokalitou. Západní lokalita samotná má určité „jádro“ tvořené domy na ulici Dlouhá a Pěší, obývané převážně Romy. Část objektů je ve vlastnictví města, část v rukou soukromých pronajímatelů. Objekt, na který bylo vyhlášeno opatření omezující výplatu doplateků na bydlení, je blok domů na adrese Dlouhá 12-18, který je vlastněný soukromými majiteli. Z rozhovorů vyplývá, že situace v domech vlastněných soukromíky je vnímána jako problematičtější a zmíněný objekt je na první pohled v horším technickém stavu oproti ostatním. V SVL se objevuje větší výskyt některých rizikových jevů, zmiňována byla například lichva, co se týče ale například drog, situace nebyla vnímána jako zásadně horší oproti jiným oblastem. Podle některých participantů se situace i v návaznosti na realizované projekty v poslední době spíše zlepšuje. Každopádně je ale Západní lokalita místem k bydlení, o které lidé z majority nemají zájem, o čemž svědčí také volné městské byty v lokalitě, které nemají zájemce. I mezi romskými obyvateli se někdy dle sdělení sociálních pracovníků objevuje zájem o vystěhování mimo lokalitu. V rozhovorech se objevovaly informace, že u některých zranitelnějších klientů sociálních pracovníků, kteří využívají bydlení v SVL z důvodu jeho větší dostupnosti, může docházet k zneužívání ze strany okolí.

V rozhovorech byl tematizován rozdíl mezi lidmi ze sociálně vyloučeného prostředí, kteří jsou ve městě starousedlíky, a přistěhovalými, kteří byli vnímáni jako méně zakotvení a potenciálně z hlediska soužití konfliktnější. Téma migrace a obchodu s chudobou bylo už námětem studie z roku 2012: *Analýza ubytovacích kapacit a migračních trendů v Bruntále* (SocioFactor, 2012).³³ Již tato analýza popisuje migrační trendy spojené s migrací za levným bydlením navázané na obchod s chudobou. Migrace ale neprobíhá jen do (a z) Bruntálu, ale i v rámci města.

Ohledně praktik obchodu s chudobou se objevovaly v rozhovorech někdy rozporuplné informace, které ale mohou souviset s tím, že podnikatelů pronajímajících byty je víc a navíc strategie se mohou lišit podle toho, zda se jedná o SVL nebo místo v běžné zástavbě, dle kvality bytu atd.

³⁰ V rozhovorech se objevovala informace o minulé zkušenosti, kdy krátkodobě fungovala možnost obce nepřiznávat doplatky na bydlení do ubytoven. Toto opatření údajně výrazně omezilo fungování ubytoven v Bruntále, příjemci doplatku na bydlení však většinou situaci vyřešili tím, že si našli bydlení v bytech soukromých pronajímatelů v Bruntále, zaměřujících se na osoby ohrožené sociálním vyloučením.

³¹ Legitimitu tohoto opatření, který umožňuje novela zákona o hmotné nouzi, zpochybnila skupina senátorů, která podala podnět k Ústavnímu soudu na zrušení části zákona umožňující vyhlášení tohoto opatření.

³² Slezská diakonie provozuje své služby na Kavalcově 7, aktuálně si však musí zajistit nové prostory.

³³ Nejčastějšími místy, odkud byla zachycena migrace lidí ohrožených sociálním vyloučením, byly Vítkov, Ostrava, Opava a Olomouc. Naopak místy, kam směřovali, byly Ostrava, Opava, Litovel a Šumperk.

Vedle toho, že jsou vysoko nasazeny ceny nájmu, podnikatelé kryjí své riziko také vysokými kaucemi. V některých případech, v bytech soukromníků v Západní lokalitě, ale kauce údajně požadovány nejsou. Přestože dochází k vysoké fluktuaci nájemníků, tak díky vysoké ceně a kaucím dané podnikání přináší zisk.³⁴

Kauce jsou dle informací hrazeny často z půjček (což vede k prohlubování dluhové pasti a vzdalování reálnosti jejího řešení). Nájemci navíc celé náklady předražených nájmu neuhradí z doplatku na bydlení a příspěvku na bydlení. Vedle dalších půjček a dalších cest k získání příjmu tak musí nájemci závislí na příjmu ze sociálních dávek hradit část nákladů z příspěvku na živobytí, který je navíc v některých případech částečně vyplácen ve stravenkách. To odpovídá také informaci, že mezi touto skupinou je poptávka po potravinové pomoci, která je skrze poskytovatele sociálních služeb dostupná.

Dle informací sociálních pracovníků se nájemcům daří obvykle po ztrátě nájmu najít nájem nový (s pomocí dalších půjček atd.) a existuje migrace lidí v této nestabilní situaci nejen mezi městy, ale i v rámci města. Otázkou jsou však dopady této dlouhodobě nestabilní situace, nejen na dospělé, ale též na děti, stabilitu školní docházky atd. Dané strategie řešení se potom logicky soustředí na zajištění střechy nad hlavou a základních potřeb. Prostor pro stabilizaci situace a její dlouhodobé řešení tak nevzniká a oslabuje se vazba na místo, které se často proměňuje, i odpovědnost vůči němu.

Aktuálním problémem, citlivě vnímaným politickou reprezentací, je skupování bytů v panelové zástavbě na sídlištích pro účely pronajímání chudým domácnostem za vysoko nasazené nájem. Dle informací z rozhovorů ale tyto pronájmy často bývají krátkodobé z důvodů neplacení nájmu a konfliktů v domě. Daná praxe byla důvodem k záměru na rozšíření oblasti, kde bude omezena výplata doplatku na bydlení, která se zatím týká jednoho objektu, na celkem 22 ulic.³⁵

Závěry, doporučení pro praxi

Předkládaná výzkumná zpráva obsahuje rešerši strategických a analytických dokumentů pojednávajících o problematice bydlení osob ohrožených sociálním vyloučením a sociálního bydlení. Popisuje bytový fond města a bytový fond ve vlastnictví Města Bruntál včetně procesu přidělování městských bytů. Dále se zaměřuje na kvantifikaci potenciální cílové skupiny, která by se mohla stát klientelou systému sociálního bydlení. A na popis lokálního kontextu se zřetelem též k otázce potřeb cílové skupiny osob v bytové nouzi.

V majetku Města Bruntál, spravovaném hospodářskou správou, je nyní celkem 1 307 bytových jednotek. Vyjdeme-li z počtu bytů dle SLDB 2011, město vlastní přibližně 17,8 % z celkového počtu bytů v Bruntále. V městských bytech žilo ke konci roku 2017 celkem 2094 osob, tedy přibližně 12,5 % obyvatel města. Tento objem bytového fondu dává městu dobrou pozici při formulování bytové politiky a možnostech ovlivňovat bydlení obyvatel města.

Z celkového počtu bytů je 471 ve vyloučené lokalitě. Volných bytových jednotek je 216, z toho ale je 199 ve vyloučené lokalitě. Situace souvisí s malým zájmem o byty ve vyloučené

³⁴ Přesto je ale otázkou, zda se díky vysoké fluktuaci a také zhoršování technického stavu domu, bytu jedná o dlouhodobě udržitelné podnikání.

³⁵ V rozhovorech zaznívaly informace o konfliktním způsobu života, nedodržujícím klid v domě atd. V terénním šetření byla zkontaktována i jedna domácnost, která bydlela na sídlišti. Participantka, oproti zmiňovaným náladám popisovala negativní přijetí a předsudky sousedů od počátku svého nastěhování.

lokalitě mezi zájemci o bydlení v městských bytech. Pro podání žádosti o pronájem je potřeba splnit určité podmínky, aby byl zájemce evidován do seznamu žadatelů. Ty jsou uvedeny v příslušné kapitole, patří mezi ně vedle dalších podmínek také bezdlužnost vůči městu. Dle informací z rozhovorů zájemci o obecní byt, kterému nevádí přidělení bytu v SVL a splňuje podmínky pro podání platné žádosti, může být vyhověno v krátké době. Ze statistik zachycujících přidělování městských bytů vyplývá, že v posledních letech se dařilo poptávku po městských bytech naplnit a počet přidělených bytů za rok převyšoval počet neuspokojených žádostí o byt na konci roku. Nicméně minulý rok došlo ke změně tohoto trendu a narostl počet neuspokojených žádostí o byt.

K 31. 12. 2017 město evidovalo 2 685 dlužníků, plátců, respektive domácností, platby za komunální odpad. Téměř každý plátců se skládá z několika poplatníků, jejichž dluhy jsou evidovány dohromady, jsou ale dohledatelné a při potvrzení o bezdlužnosti pro žádost o byt se dluh vztahuje na všechny poplatníky. Vedle těchto dluhů jsou evidovány další dluhy a je zřejmé, že značná část obyvatel je v současné době v situaci, kdy nemůže podat platnou žádost o obecní byt.

Informace také naznačují, že může existovat skupina obyvatel, pro které je bydlení na soukromém trhu obtížně dostupné. Je pak otázkou, zda tato skupina zároveň nespadá do skupiny, která má pohledávky vůči městu a je pro ni nedostupné i obecní bydlení. Když k tomu doplníme informaci o počtu exekucí v Bruntále: v exekuci je 2 647 obyvatel, což je 18,83 % obyvatel starších 15 let. **Vyplývá z toho předpoklad, že v Bruntále existuje početná skupina osob, která sice není přímo v situaci sociálně vyloučených osob, ale je ve větší míře ohrožená sociálními riziky či se nachází v nepříznivé sociální situaci.**

Pokud je bydlení obtížně dostupné pro nízkopříjmové skupiny obyvatel, jeho dostupnost pro osoby sociálně vyloučené s dalšími kumulovanými bariérami kromě příjmu je ještě nižší. Počet osob v kategoriích bez střechy a bez bytu, na základě dostupných dat a informací, lze odhadnout v Bruntále na 130–170 osob. Odhad počtu osob ve větší míře ohrožených sociálním vyloučením je 1200–1600 osob v Bruntále, vycházíme-li z počtu příjemců dávek v hmotné nouzi, počtu předlužených osob, osob bez bydlení a bydlících v SVL.³⁶

Ve vztahu k bytové nouzi v Bruntále lze uvažovat o dvou prioritních cílových skupinách: o skupině osob, která přišla o bydlení a spadá do kategorie osob bez bytu a bez střechy dle typologie ETHOS. Vedle toho o skupině osob žijících v nejistém nájemním bydlení s vazbou na tzv. obchod s chudobou, s vysokými cenami a často nízkou technickou kvalitou bytu, s největší koncentrací v Západní lokalitě. Vedle těchto dvou prioritních cílových skupin ale může být ztrátou bydlení ohrožena další skupina obyvatel z důvodů nízkých příjmů, dluhů (a také nedostupnosti městského bydlení) a vzniklého dluhu na platbách za bydlení, který může vyústit ve vystěhování.

Mezi lidmi v situaci bezdomovectví převažovala preference bydlení v běžném nájemním bytě. Mezi domácnostmi žijícími v nestabilním nájemním bydlení byla preference bydlení v městských bytech, oslovené domácnosti ale nesplňovaly podmínky pro podání platné žádosti o městský byt.

Pohled oslovených sociálních pracovníků obvykle zohledňuje jak perspektivu cílové skupiny, tak perspektivu většinové společnosti. Někteří oslovení pracovníci více akcentovali požadavky většinové společnosti, které cílová skupina v jejich pohledu často nenaplnuje,

³⁶ Nicméně lze samozřejmě předpokládat, že většina těchto obyvatel má zajištěno bydlení v bytě, v některých případech v obecním bytě. Otázkou však může být, zda náklady za bydlení nejsou pro domácnost příliš vysoké a není ohrožena jeho ztrátou a nepotřebuje-li domácnost podporu sociální práce pro udržení bydlení. Navíc velká část těchto domácností (jejich rozsah na základě dat z tohoto výzkumu nelze odhadnout) bydlí v bytech spojených s tzv. obchodem s chudobou.

někteří více zdůrazňovali systémové bariéry a problém chudoby, který objektivně brání cílové skupině řešit vzniklé problémy.

Ve vztahu k sociálnímu bydlení zaznívala dvě témata: na jedné straně to bylo využití volných kapacit městských bytů v SVL pro domácnosti, které nesplňují podmínky pro podání žádosti o městský byt. Na druhé straně zaznívalo jako téma zajištění prostupnosti bydlení pro klienty sociální práce i mimo SVL: to se netýkalo jen klientů azylového domu, ale i dalších cílových skupin, například mladých dospělých navracejících se z ústavní výchovy. Tedy aby pro klienty sociálních pracovníků byly dostupnější městské byty i mimo SVL.

Pro politické vedení města aktuálně sociální bydlení tématem není. Tématem pro politické vedení města je migrace sociálně vyloučených, ze které panují obavy. Město se na situaci rozhodlo reagovat pomocí vyhlášení opatření obecné povahy stanovujícího oblast se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů. Toto opatření stanovuje oblast, do které nemohou být vypláceny nové doplatky na bydlení pro nově ubytované příjemce doplatku na bydlení v oblasti. Opatření bylo vyhlášeno na objekt vlastněný soukromým pronajímatelem na ulici Dlouhá v Západní lokalitě, na adrese Dlouhá 12-18. Aktuálně byl podán návrh na rozšíření „bezdotkatkové zóny“ o dalších 21 ulic, kde žijí příjemci doplatku na bydlení.

Co se týká odborných kapacit pro případné rozšíření programů sociálního bydlení, lze vyjít z odborných kapacit sociálních pracovníků, kteří mají zkušenost s oblastí podpory klientů při udržení bydlení či se sociální prací s lidmi bez domova a v bytové nouzi. Pro další kroky v sociálním bydlení je ale nutný konsensus, který předpokládá politickou podporu pro dané kroky.

Při hledání argumentů pro podporu legitimacy sociálního bydlení lze zdůraznit, že za sociálním vyloučením a bezdomovectvím nelze hledat jen individuální selhání. Na situaci ve městě, které je těmito problémy v celorepublikovém srovnání více zasaženo, se také odráží horší hospodářská situace v regionu a proběhlá ekonomická krize. Navíc z dat vyplývá, že skupina osob více ohrožená sociálními riziky je širší než jen skupina chápaná jako sociálně vyloučení.

Navíc aktivnější role v bytové politice obce při práci se sociálně vyloučenými spojená s programy sociálního bydlení jí dává prostor situaci v bydlení sociálně vyloučených více ovlivňovat, než když tento segment ponechá pouze v rukou soukromých pronajímatelů. Vyhlášení „bezdotkatkových zón“ sice může ovlivňovat pohyb osob do určitých objektů, vedle možných nezamýšlených důsledků ale problémy (včetně problémů s vzájemným soužitím) a postavení cílové skupiny nijak neřeší.

V úplném závěru této výzkumné zprávy jsou uvedena doporučení pro praxi.

Doporučení pro praxi

1. Bylo by dobré dále podporovat programy prostupného bydlení Slezské diakonie a uvažovat o případném dalším rozšiřování programů do budoucna. Spolupráci s městem je přitom možné více formálně ukotvit a dále do budoucna se snažit stabilizovat financování sociální práce pro klienty v nájemní a podnájemní formě bydlení. Pro práci s (nejen sociálně vyloučenými) klienty Slezské diakonie by bylo vhodné najít objekt mimo vyloučenou lokalitu.
2. **Kapacity programů Slezské diakonie nedostačují potřebám města pro řešení bytové nouze. Proto lze využít aktivní roli odboru sociálních věcí v poskytování sociální práce a vytvořit systém sociálního bydlení provozovaný městem.**

Mezi vhodné cílové skupiny patří lidé vracející se ze zařízení ústavní výchovy a další mladí dospělí v bytové nouzi (ze statistik přitom vyplývá, že těžiště náhradní výchovy se přesouvá do pěstounské péče). Minimálně pro část této cílové skupiny by bylo žádoucí, kdyby měla možnost po skončení náhradní výchovy přejít do sociálního bytu (a ne do azylového zařízení či do provizorní formy bydlení, jak se dle informací sociálních pracovníků děje v praxi).

Z dalších cílových skupin, se kterými pracuje odbor sociálních věcí, se často v bytové nouzi ocitají osoby navracející se z výkonu trestu. Důležitou cílovou skupinu také představují rodiny s dětmi, které vzhledem k nastavení programů Slezské diakonie (a zejména dispozicím bytů zahrnutých do programu), nemají příliš možnost se zapojit do programu dostupného bydlení.

3. Pokud by město samo realizovalo programy sociálního bydlení, měl by se vytvořit specifický režim pravidel a procesu přidělování městských bytů, kde by byla aktivní role odboru sociálních věcí (aktivnější role odboru sociálních věcí je v přidělování bezbariérových bytů, pro sociální byty by bylo ale vhodné vytvořit zvláštní pravidla). Práh dostupnosti bytů by se potom měl snížit (zejména vstupní náklady a bezdlužnost), sociální byty by ale bylo žádoucí provázat se sociální prací. Pro vytvoření systému sociálního bydlení města by bylo nutné specifikovat vedle pravidel a procesu přidělení sociálního bytu také cílovou skupinu sociálního bydlení. Pro transparentnost celého procesu je důležité vedle individuálního posouzení na základě hledisek sociální práce vytvořit i objektivní kritéria pro posuzování žádostí. Zároveň by bylo potřeba metodicky koncipovat, za využití zkušenosti z dalších měst, nastavení sociální práce.
4. Oba systémy, městský i Slezské diakonie, by přitom bylo možné provozovat paralelně. Při nastavení vzájemné koordinace by bylo přínosem pro systém města, kdyby byl propojen s kapacitami krizového bydlení v azylovém bydlení, pro klienty, kteří by museli z různých důvodů opustit sociální byt.
5. Argumenty a pochybnosti pro zavádění sociálního bydlení ve městě se v minulosti týkaly případných ztrát pro obec v případě nájemníků, kteří přestanou plnit své závazky a bude tak vznikat dluh, škody na bytě atd. Vedle dané návaznosti na krizové kapacity jako pojistky proti vzniklým rizikům lze zmínit, že HSMB uzavírá smlouvy na dobu určitou, využívá rozhodčí doložky a další mechanismy, jak danou situaci rychle řešit. Vedle toho sociální práce může fungovat jako preventivní nástroj, a to nejen v sociálních bytech. Při dohodě s Úřadem práce lze také pomocí nastavení přímých plateb či využití institutu zvláštního příjemce alespoň částečně předejít vzniku dluhů na nájemném.
6. Dle informací z rozhovorů kapacity krizového bydlení nejsou vždy dostatečné. Z volné kapacity městských bytů by potom šlo několik bytů využít pro rozšíření kapacity krizového bydlení. Navíc v některých případech může být krizový byt vhodnější formou řešení (v rozhovorech byl zmíněn příklad, kdy oběť domácího násilí potřebovala zajistit krizové bydlení, násilník sám byl ale ubytován v azylovém domě pro muže, tedy ve stejné budově, kde by se mohla ubytovat v AD pro ženy a matky s dětmi ona).
7. Aktuálně se chystá projektová výzva v programu OPZ na sociální práci v režimu housing first, tedy v ČR inovativní metodu při řešení bytové nouze. Volné byty města by našly využití, pokud by se zahrnuly do programů cílících na tuto výzvu. O této inovativní metodě uvažuje v určité podobě Slezská diakonie. Aktivní v oblasti sociální práce s lidmi bez domova jsou i sociální kurátoři města a danou výzvu by k otestování

této metody tak mohlo využít i město (v Brně například tuto metodu vedle neziskové organizace využívají i sociální pracovníci města).

8. **V obecné rovině lze doporučit využití volných bytů města v SVL pro sociální bydlení a alespoň částečně zajistit prostupnost pro klienty sociálního bydlení (a také lepší dostupnost pro klienty sociálních pracovníků) do městských bytů mimo SVL. Město může pilotně otestovat fungování sociálního bydlení na menším počtu bytových jednotek a do budoucna na základě získaných zkušeností dále rozšiřovat jeho kapacitu.**
9. Do budoucna by bylo vhodné dále zmapovat dostupnost³⁷ městských bytů pro osoby se zdravotním znevýhodněním a seniory. Výzkum se na toto téma nezaměřoval, je ale možné, že pro část této cílové skupiny jsou městské byty hůře dostupné a může se tak objevovat větší potřeba sociálního bydlení i u této cílové skupiny. Zvláštní pozornost by také zasluhovalo zmapování potřeb (nejen v oblasti bydlení) osob s vážnou duševní nemocí.
10. **Kapacity městského bytového fondu dávají představitelům města prostor k aktivní roli v bytové politice.** Revize bytové politiky by přitom dala prostor k lepší prioritizaci a specifikaci jednotlivých cílových skupin bytové politiky města. **Z hlediska sociální tematiky se jeví jako důležité se vedle sociálního bydlení zaměřit i na dostupné bydlení pro nízkopříjmové obyvatele města.**

³⁷ Z 2647 lidí v exekuci je 7 % v seniorském věku.

Seznam použité literatury

- HURRLE, J. a kol. 2015. *Lokální partnerství Bruntál 2010–2013: Evaluační zpráva*. Hlubočky: Sedmý kontinent.
- KPMG, 2018. *Strategie rozvoje města Bruntálu na období 2018–2023, s výhledem do roku 2030: draft analytické části*.
- KUTLÁKOVÁ, M. 2017. *Sociální práce s osobami bez přístřeší na území města Bruntál, prezentace*. Bruntál: Město Bruntál.
- LUX, M., KOSTELECKÝ, T. eds. 2011. *Bytová politika: teorie a inovace pro praxi*. Praha: SLON.
- MĚSTO BRUNTÁL, 2015a. IV. *Komunitní plán sociálních služeb na území města Bruntálu 2015–2017*.
- MĚSTO BRUNTÁL, 2015b. *FundPlan: Strategie využití a čerpání ESIF města Bruntálu*.
- MĚSTO BRUNTÁL, 2017a. *Pravidla, kterými se stanoví zásady hospodaření s bytovým fondem v majetku města Bruntál*.
- MĚSTO BRUNTÁL, 2017b. *Pravidla, kterými se stanoví zásady hospodaření s bytovým fondem v majetku města Bruntál pro pronajímání bytových jednotek v domě s pečovatelskou službou*.
- MĚSTO BRUNTÁL, 2017c. *Pravidla, kterými se stanoví zásady hospodaření s bytovým fondem v majetku města Bruntál pro pronajímání malometrážních bytových jednotek určených pro důchodce*.
- MĚSTO BRUNTÁL, 2018. *Zpráva o stavu romské menšiny v Moravskoslezském kraji za rok 2017, vyplněno za Bruntál*.
- MĚSTO BRUNTÁL/ASZ, 2011. *Strategický plán lokálního partnerství Bruntál*.
- MĚSTO BRUNTÁL/ASZ, 2015. *Strategický plán sociálního začleňování Bruntál – 2015–2018*.
- MĚSTO BRUNTÁL/ASZ, 2018. *Strategický plán sociálního začleňování města Bruntál pro období 2018–2020*.
- MPSV, 2013. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*. Praha: MPSV.
- MPSV, 2015. *Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015–2025*. Praha: MPSV.
- MPSV, 2017. *Věcný záměr zákona o sociálním bydlení*. Verze k 1. 2. 2017.
- SLEZSKÁ DIAKONIE, 2018. *Výroční zpráva 2017*.
- SOCIOFACTOR. 2012. *Analýza ubytovacích kapacit a migračních trendů v Bruntále*.
- SOCIOTRENDY. 2012. *Analýza potřeb sociálních služeb Moravskoslezského kraje*.
- ŠIMÍKOVÁ, I., VYHLÍDAL, J. 2015. *Popis velikosti a struktury osob, které by mohly představovat cílovou skupinu sociálního bydlení*. Praha: VÚPSV.
- TVRDÝ, L. a kol. 2009. *Sociodemografická studie Bruntálu – výběr*. Ostrava: PROCES.

Seznam tabulek a grafů

- Tabulka 1: Seznam použitých dokumentů
- Tabulka 2: Pracovníci institucí, se kterými proběhl polostrukturovaný rozhovor
- Tabulka 3: Obyvatelstvo podle pohlaví a rodinného stavu
- Tabulka 4: Obyvatelstvo podle nejvyššího ukončeného vzdělání
- Tabulka 5: Obyvatelstvo podle věku
- Tabulka 6: Hospodařící domácnosti dle typu
- Tabulka 7: Bytový fond ve městě
- Tabulka 8: Domovní fond ve městě
- Tabulka 9: Nově postavené byty ORP Bruntál
- Tabulka 10: Bytový fond Města Bruntál k 31. 12. 2017
- Tabulka 11: Bytový fond Města Bruntál v SVL
- Tabulka 12: Volné byty Města Bruntál k 31. 12. 2017
- Tabulka 13: Nájemné v městských bytech
- Tabulka 14.: Počet přidělených bytů
- Tabulka 15: Přidělené byty dle typu bytu
- Tabulka 16: Uvolněné byty
- Tabulka 17: Pohledávky k 31. 12. 2017
- Tabulka 18: Pohledávky vyšší než 30 000 Kč k 31. 12. 2017
- Tabulka 19: Pohledávky vůči městu Bruntál
- Tabulka 20: Příspěvek na živobytí 12/2017, Bruntál
- Tabulka 21: Doplatek na bydlení, 12/2017, Bruntál
- Tabulka 22: Dávky mimořádné okamžité pomoci 2017, Bruntál
- Tabulka 23: Počet nezaměstnaných k 31. 3. 2018, Bruntál
- Tabulka 24: Příspěvek na bydlení 12/2017, Bruntál
- Tabulka 25: Příspěvek na péči 12/2017, Bruntál
- Tabulka 26.: Osoby s průkazem OZP, Bruntál
- Tabulka 27: Ústavní výchova, ORP Bruntál
- Tabulka 28: Náhradní rodinná péče, ORP Bruntál
- Tabulka 29: Děti umístěné v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, ORP Bruntál
- Tabulka 30.: Statistiky sociální kurátorky, ORP Bruntál
- Tabulka 31: Sociální služby SD Bruntál pro lidi bez domova 2017
- Tabulka 32: SAS Bruntál, 2017
- Tabulka 33: Exekuce, Bruntál
- Tabulka 34: Koncentrace příspěvku na živobytí 12/17, Bruntál

Graf 1: Vývoj počtu příjemců příspěvku na živobytí, Bruntál

Seznam zkratk

AD – Azylový dům

Agentura, ASZ – Odbor (Agentura) pro sociální začleňování, Úřad vlády ČR

ČSÚ – Český statistický úřad

DD – Dětský domov

DPS – Domov s pečovatelskou službou

HN – Dávky hmotné nouze

KoP ÚP – Kontaktní pracoviště Úřadu práce ČR

MěÚ – Městský úřad

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

NNO – Nestátní nezisková organizace

ORP – Obce s rozšířenou působností

OSPOD – Orgán sociálně právní ochrany dětí

OZP – Osoby zdravotně postižené

SAS – Sociálně aktivizační služba

SLDB – Sčítání lidu, domů a bytů ČSÚ

SD – Slezská diakonie

SVL – Sociálně vyloučená lokalita

ÚV – Ústavní výchova

VTOS – Výkon trestu odnětí svobody

VÚ – Výchovný ústav

Manažerské shrnutí

- **Hlavním cílem výzkumu bylo zmapování problematiky bydlení osob ohrožených sociálním vyloučením a osob v bytové nouzi na území města Bruntál.** Na základě toho vytvoření analytických podkladů pro další koncepční úvahy o sociálním bydlení ve městě a formulování doporučení pro tuto oblast.
- **V roce 2017 bylo v Bruntále celkem 16 788 obyvatel. V roce 2016 bylo celkem 15,6 % obyvatel ve věku 65 a více, ve věku 15 až 64 let přitom bylo 67,1 %. Dle SLDB 2011 z celkem 7 305 hospodářických domácností je 2 554 domácností jednotlivců a 756 neúplných rodin se závislými dětmi. Celkem bytů ve městě je 7 346, neobydlených bytů je 432. Z celkového počtu 6 914 obydlených bytů je 5 772 v bytových domech. V nájemních bytech žije celkem 4 771 osob v 2 139 bytech.**
- **V majetku Města Bruntál, spravovaném hospodářskou správou, je nyní celkem 1 307 bytových jednotek.** Vyjdeme-li z počtu bytů dle SLDB 2011, **město vlastní přibližně 17,8 % z celkového počtu bytů v Bruntále.** Tento objem bytového fondu dává městu dobrou pozici při formulování bytové politiky a možnostech ovlivňovat bydlení obyvatel města. V městských bytech žilo celkem ke konci roku 2017 **celkem 2094 osob**, tedy přibližně 12,5 % obyvatel města.
- **Rada města v roce 2007 svěřila působnost v rozhodování o uzavírání nájemních smluv k bytovým a nebytovým prostorům ve vlastnictví města Hospodářské správě města Bruntál (dále HSMB), své příspěvkové organizaci.** Pro podání žádosti o pronájem je potřeba splnit určité podmínky, aby byl zájemce evidován do seznamu žadatelů. Mezi ně patří, že žadatel také nesmí mít finanční závazky vůči městu (včetně vypořádání závazku z předchozího nájemního vztahu v městském bytě), ukončenou nájemní smlouvu v městském bytě kvůli neplacení nájmu nebo pravomocnému rozsudku soudu v posledních 5 letech, a v minulosti neměl více než dvakrát v pronájmu městský byt (a došlo přitom k vyklizení bytu na základě neprodloužení smlouvy nebo rozsudku soudu).
- **Z celkového počtu 1307 bytů ve vlastnictví města je 471 ve vyloučené lokalitě. Volných bytových jednotek je 216, z toho ale je 199 ve vyloučené lokalitě.** Situace souvisí s malým zájmem o byty ve vyloučené lokalitě mezi zájemci o bydlení v městských bytech, přičemž lidé ohrožení sociálním vyloučením, jak vyplývá z rozhovorů, často nesplňují podmínky pro podání platné žádosti o byt. Dle informací z rozhovorů zájemci o obecní byt, kterému nevádí přidělení bytu v SVL a splňuje podmínky pro podání platné žádosti, může být vyhověno v krátké době. Ze statistik zachycujících přidělování městských bytů vyplývá, že v posledních letech se dařilo poptávku po městských bytech naplnit a počet přidělených bytů za rok převyšoval počet neuspokojených žádostí o byt na konci roku. Nicméně minulý rok došlo ke změně tohoto trendu a narostl počet neuspokojených žádostí o byt.
- **K 31. 12. 2017 město evidovalo 2 685 dlužníků, plátců, respektive domácností, platby za komunální odpad. Téměř každý plátce se skládá z několika poplatníků, jejichž dluhy jsou evidovány dohromady, jsou ale dohledatelné a při potvrzení o bezdlužnosti pro žádost o byt se dluh vztahuje na všechny poplatníky. Vedle těchto dluhů jsou evidovány další dluhy vůči městu a je zřejmé, že značná část obyvatel města je**

v současné době v situaci (pravděpodobně více než 25 %), kdy nemůže podat platnou žádost o obecní byt.

- Informace také naznačují, že může existovat skupina obyvatel, pro které je bydlení na soukromém trhu obtížně dostupné. Je pak otázkou, zda tato skupina zároveň nespadá do skupiny, která má pohledávky vůči městu a je pro ni nedostupné i obecní bydlení. Když k tomu doplníme informaci o počtu exekucí v Bruntále: v exekuci je 2 647 obyvatel, což je 18,83 % obyvatel starších 15 let. **Vyplývá z toho předpoklad, že v Bruntále existuje početná skupina osob, která sice není přímo v situaci sociálně vyloučených osob, ale je ve větší míře ohrožená sociálními riziky či se nachází v nepříznivé sociální situaci.**
- Pokud je bydlení obtížně dostupné pro nízkopříjmové skupiny obyvatel, jeho dostupnost pro osoby sociálně vyloučené s dalšími kumulovanými bariérami kromě příjmu je ještě nižší. **Počet osob v kategoriích bez střechy a bez bytu dle typologie ETHOS, na základě dostupných dat a informací, lze odhadnout v Bruntále na 130–170 osob. Odhad počtu osob ve větší míře ohrožených sociálním vyloučením je 1200–1600 osob v Bruntále,** vycházíme-li z počtu příjemců dávek v hmotné nouzi, počtu předlužených osob, osob bez bydlení a bydlicích ve vyloučené lokalitě.
- **Ve vztahu k bytové nouzi v Bruntále lze uvažovat o dvou prioritních cílových skupinách: o skupině osob, která přišla o bydlení a spadá do kategorie osob bez bytu a bez střechy dle typologie ETHOS. Vedle toho o skupině osob žijících v nejistém nájemním bydlení s vazbou na tzv. obchod s chudobou, s vysokými cenami a často nízkou technickou kvalitou bytu, s největší koncentrací v Západní lokalitě.** Vedle těchto dvou prioritních cílových skupin ale může být ztrátou bydlení ohrožena další skupina obyvatel z důvodů nízkých příjmů, dluhů (a také nedostupnosti městského bydlení) a vzniklého dluhu na platbách za bydlení, který může vyústit ve vystěhování.
- Mezi lidmi v situaci bezdomovectví převažovala preference bydlení v běžném nájemním bytě. Mezi domácnostmi žijícími v nestabilním nájemním bydlení byla preference bydlení v městských bytech, oslovené domácnosti ale nesplňovaly podmínky pro podání platné žádosti o městský byt.
- Pohled oslovených sociálních pracovníků obvykle zohledňuje jak perspektivu cílové skupiny, tak perspektivu většinové společnosti. Někteří oslovení pracovníci více akcentovali požadavky většinové společnosti, které cílová skupina v jejich pohledu často nenaplnuje, někteří více zdůrazňovali systémové bariéry a problém chudoby, který objektivně brání cílové skupině řešit vzniklé problémy.
- **Ve vztahu k sociálnímu bydlení zaznívala dvě témata: na jedné straně to bylo využití volných kapacit městských bytů ve vyloučené lokalitě pro domácnosti, které nesplňují podmínky pro podání žádosti o městský byt. Na druhé straně zaznívalo jako téma zajištění prostupnosti bydlení pro klienty sociální práce i mimo SVL: to se netýkalo jen klientů azylového domu, ale i dalších cílových skupin, například mladých dospělých navracejících se z ústavní výchovy. Tedy aby pro klienty sociálních pracovníků byly dostupnější městské byty i mimo sociálně vyloučenou lokalitu.**
- Pro politické vedení města aktuálně sociální bydlení tématem není. Tématem pro politické vedení města je migrace sociálně vyloučených, ze které panují obavy. Město se na situaci rozhodlo reagovat pomocí vyhlášení opatření obecné povahy stanovujícího oblast se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů. Toto opatření

stanovuje oblast, do které nemohou být vypláceny nové doplatky na bydlení pro nově ubytované příjemce doplatku na bydlení v oblasti. Opatření bylo vyhlášeno na objekt vlastněný soukromým pronajímatelem na ulici Dlouhá v Západní lokalitě, na adrese Dlouhá 12–18. Aktuálně byl podán návrh na rozšíření „bezdotkatkové zóny“ o dalších 21 ulic, kde žijí příjemci doplatku na bydlení.

- Kapacity programů dostupného bydlení Slezské diakonie nedostačují potřebám města pro řešení bytové nouze. Proto lze využít aktivní roli odboru sociálních věcí v poskytování sociální práce a vytvořit systém sociálního bydlení provozovaný městem. Mezi vhodné cílové skupiny patří lidé vracející se ze zařízení ústavní výchovy a další mladí dospělí v bytové nouzi (ze statistik přitom vyplývá, že těžiště náhradní výchovy se přesouvá do pěstounské péče). Minimálně pro část této cílové skupiny by bylo žádoucí, kdyby měla možnost po skončení náhradní výchovy přejít do sociálního bytu (a ne do azylového zařízení či do provizorní formy bydlení, jak se dle informací sociálních pracovníků děje v praxi). Z dalších cílových skupin, se kterými pracuje odbor sociálních věcí, se často v bytové nouzi ocitají osoby navracející se z výkonu trestu. Důležitou cílovou skupinu také představují rodiny s dětmi, které vzhledem k nastavení programů Slezské diakonie (a zejména dispozicím bytů zahrnutých do programu) nemají příliš možnost se zapojit do programu dostupného bydlení.
- **V obecné rovině lze také doporučit využití volných bytů města v sociálně vyloučené lokalitě pro sociální bydlení a alespoň částečně zajistit dostupnost pro klienty sociálního bydlení (a také lepší dostupnost pro klienty sociálních pracovníků) do městských bytů mimo sociálně vyloučenou lokalitu.** Město může pilotně otestovat fungování sociálního bydlení na menším počtu bytových jednotek a do budoucna na základě získaných zkušeností dále rozšiřovat jeho kapacity. **Z hlediska sociální tematiky se jeví jako důležité se vedle sociálního bydlení zaměřit i na dostupné bydlení pro nízkopříjmové obyvatele města.**

Příloha: Typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení ETHOS (Zdroj: Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020, MPSV, 2013)

ETHOS – Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení v prostředí ČR						1/2
Bezdomovectví, sociální vyloučení spojené s absencí bydlení, je jevem s problémy, kterého se týká široká sociální ochrana a začlenění EU. Prevence bezdomovectví a reintegrace lidí bez domova jsou důležitými, které vyžadují dobré pochopení procesů a mechanismů, které vedou do situací absence nebo ostrý domov. PEARISA (Evropská federace národních sdružení pracovníků s bezdomovcem) vytvořila typologii bezdomovectví a vyloučení z bydlení, nazvanou ETHOS. Typologie ETHOS vychází z premisy, že prostředí domova lze chápat ve třech oblastech, jejich absence může vést k bezdomovectví. Má domov může být chápano jako: mít příslušné bydlení, které může osoba a její rodina využít ulohu (typická oblast), mít peníze pro vlastní suverénní a možnost sociálních vztahů (sociální oblast), mít právní důvod k užívání (právní oblast). Z toho vyplývají čtyři formy vyloučení z bydlení: bez střechy, bez bytu, nejisté bydlení, nevyhovující bydlení – všechny tyto situace ukazuje na absence bydlení. ETHOS tedy člení osoby bez domova podle jejich životní situace nebo situace jejich bydlení. Tyto konceptní kategorie se dále člení na 33 operačních (konkrétních) kategorií, v rámci realizovaného národního projektu Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR byl vytvořen seznam národních subkategorií. Typologie tak může být využita pro monitorování bezdomovectví, pro vytváření politik a jejich realizaci a vyhodnocování.						
Konceptní kategorie	Operační kategorie	Životní situace	Generická (druhová) definice	Národní subkategorie		*
BEZ STŘECHY	1 Osoby přecházející venku	1.1 Veřejné prostory nebo venku (na ulici)	Osoby přecházející na ulici nebo ve veřejné přítmových prostorech bez možnosti ubytování	1.1.1 Osoby spící venku (např. ulice, pod mostem, nádraží, lesník, veřejné dopravní prostředky, karavany, jízdní, odstavné vagony, stany, garáže, předsady, sklepy a plody domů, vlnky atd.)	1.1.1	1
	2 Osoby v sociálně	2.1 Sociálně	Osoby bez obytného bydliště, které využívají rozptýlené sociální	2.1.1 Osoby v nespokojenosti sociálně 2.1.2 Osoby s nespokojeností sociálně	2.1.1 2.1.2	2
BEZ BYTU	3 Osoby v ubytovacích pro bezdomovce	3.1 Azylové dílny pro bezdomovce	Osoby v azylových domech s krátkodobým ubytováním	3.1.1 Wuli v azylovém domě 3.1.2 Ženy v azylovém domě 3.1.3 Muži v azylovém domě 3.1.4 Obyvatelé v azylovém domě 3.1.5 Obyvatelé v azylovém domě 3.1.6 Osoby v domě na pět lety	3.1.1 3.1.2 3.1.3 3.1.4 3.1.5 3.1.6	3
		3.2 Přechodná ubytovna	Osoby ve veřejných ubytovnách s krátkodobým ubytováním, které nemají vlastní bydlení	3.2.1 Osoby ve veřejné komerční ubytovně (nemají jinou možnost bydlení)	3.2.1	3
		3.3 Přechodné podpůrné ubytování	Bezdomovci v přechodném bydlení se sociální podporou	3.3.1 Osoby v přístřeší po vyšetření z bytu	3.3.1	3
	4 Osoby v poskytovacích zařízeních pro ženy	4.1 Pobytové zařízení pro ženy	Ženy ubytované krátkodobě v zařízení s důvěrou ohrožené domácí násilím	4.1.1 Ženy ohrožené domácí násilím pobývající na krátké adrese 4.1.2 Ženy ohrožené domácí násilím pobývající v azylovém domě	4.1.1 4.1.2	4
		4.2 Přechodné bydlení (azyl) zařízené pro žadatele o azyl	Imigranti v přechodných ubytovnách s důvěrou imigrace	4.2.1 Žadatelé o azyl v azylových zařízeních	4.2.1	4
	5 Osoby před opuštěním instituce	5.1 Měsíční a krátkodobé ubytování	Osoby v ubytovnách pro migrační pracovníky	5.1.1 Migrační pracovníci – osoby ve veřejné komerční ubytovně (nemají jinou možnost bydlení)	5.1.1	5
		5.2 Žitavnická zařízení	Osoby v ubytovnách pro migrační pracovníky	5.2.1 Osoby před opuštěním zdravotnického zařízení	5.2.1	5
		5.3 Zařízení pro děti	Osoby v ubytovnách pro migrační pracovníky	5.3.1 Osoby před opuštěním dětské instituce 5.3.2 Osoby před opuštěním péčovské péče	5.3.1 5.3.2	5
	7 Ubytování před opuštěním instituce	7.1 Pobytové zařízení pro starší bezdomovce	Starší a osoby invalidní dlouhodobě ubytované v azylovém domě	7.1.1 Muži a ženy v seniorech věku nebo invalidní dlouhodobě ubytované v azylovém domě	7.1.1	7
		7.2 Podporované bydlení pro bývalé bezdomovce	Dlouhodobě bydlení s podporou pro bývalé bezdomovce	7.2.1 Bydlení s podporou výplně určené pro bezdomovce nezistuje	7.2.1	7

* Použití skratky v posledním sloupci – Sloupec označení: 1 – ohrožené osoby, 2 – ohrožené osoby, 3 – bezdomovci

Konceptní kategorie	Operační kategorie	Životní situace	Generická (druhová) definice	Národní subkategorie		*
NEJISTÉ BYDLENÍ	8 Osoby žijící v nejistém bydlení	8.1 Přechodné bydlení a příbuzných nebo přátel	Přechodné bydlení a příbuzných nebo přátel	8.1.1 Osoby přechodné bydlení v příbuzných nebo přátel (nemají jinou možnost bydlení) 8.1.2 Osoby v podnájem (nemají jinou možnost bydlení)	8.1.1 8.1.2	8
		8.2 Bydlení bez právního nároku	Bydlení bez právního nároku, nezákonné obsazení budovy	8.2.1 Osoby žijící v bytě bez právního důvodu 8.2.2 Osoby v nezákonné obsazení budově	8.2.1 8.2.2	8
		8.3 Nezákonitá obsazení pozemku	Nezákonitá obsazení pozemku	8.3.1 Osoby na nezákonitě obsazeném pozemku (zahradkářské kolonie, samostat)	8.3.1	8
	9 Osoby ohrožené vystěhováním	9.1 Výpověď z nájemního bytu	Výpověď z nájemního bytu	9.1.1 Osoby, které dostaly výpověď z nájemního bytu	9.1.1	9
		9.2 Ztráta vlastnického bytu	Ztráta vlastnického bytu	9.2.1 Osoby ohrožené vystěhováním z vlastního bytu	9.2.1	9
	10 Osoby ohrožené domácí násilím	10.1 Případně zastavení domácí násilí	Případy, kdy police zasahuje k zastavení bezpečí obětí domácího násilí	10.1.1 Osoby ohrožené domácí násilím – potencionálně zastavená případy – oběti	10.1.1	10
NEVYHOVUJÍCÍ BYDLENÍ	11 Osoby žijící v provizorních a nestavěných stávkách	11.1 Malé obydlí	Malé obydlí, které není určeno pro obytné bydlení	11.1.1 Osoby žijící v malém obydlí, např. marigotka, karavan, houbové (nemají jinou možnost bydlení)	11.1.1	11
		11.2 Neobvyklá stavba	Neobvyklé příslušenství, bouda, chatka, barák	11.2.1 Osoby žijící v budově, která není určena k bydlení, např. osoby žijící na pracovišti, v zahradních chatkách se souhlasem majitele	11.2.1	11
		11.3 Provizorní stavba	Provizorní stavba	11.3.1 Osoby žijící v provizorních stávkách nebo v budovách např. bez kotelny	11.3.1	11
	12 Osoby žijící v nevhodném bydlení	12.1 Obytné nevhodnostní byty	Bydlení v objektech označených podle národní legislativy jako nevhodné k bydlení	12.1.1 Osoby žijící v nevhodném objektu – osoby se stále nepříjemně k objektivně může být obyvatelný	12.1.1	12
		12.2 Nejvyšší národní norma definující přehledné	Definované jako překročující nepřesně normu podle norem nebo počtu místností	12.2.1 Osoby žijící v přehledných bytech	12.2.1	12

* Použití skratky v posledním sloupci – Sloupec označení: 1 – ohrožené osoby, 2 – ohrožené osoby, 3 – bezdomovci